

eurochild

Egyenlő jogokat minden gyermeknek!

A Gyermek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény
végrehajtása az értelmi fogyatékossgal élő
gyermekek érdekében

Európai jelentés

Köszönetnyilvánítás

Szeretnénk köszönetet mondani valamennyi nemzeti szakértőnek az általuk összegyűjtött információkért, melyek jelen kiadvány alapjául szolgáltak. Szeretnénk megköszönni a családok és a gyermekek közreműködését, köszönetünket fejezzük ki továbbá a Eurochild és az Inclusion Europe munkatársainak, akik aktívan hozzájárultak a projekt sikeréhez és jelen kiadvány elkészítéséhez.

A Szerzők

Szerzők: Camille Latimier & Jan Šiška

A kiadvány Chris Gardiner és Herczog Mária (Eurochild) valamint az alábbi nemzeti szakértők közreműködésével készült:

- Tobias Buchner, Natalia Postek & Claudia Schachinger, Ausztria
- Geert Van Hove, Belgium
- Kapka Panayotova, Bulgária
- Stella Playbell, Ciprus
- Camille Latimier & Jan Šiška, Csehország
- Agne Raudmees & Ene Tomberg, Észtország
- Mari Saarela, Finnország
- Florence Grandvalet, Franciaország
- Ioanna Kouvaritaki, Görögország
- Graf-Jaksa Éva, Magyarország
- Siobhan Kane, Írország
- Simonetta Capobianco, Olaszország
- Ebela Inguna, Lettország
- Dovile Puraite & Dovile Juodkaite, Litvánia
- Jolanda Douma, Hollandia
- Rafał Klepacz, Lengyelország
- Sofia Santos, Portugália
- Izabella Popa, Románia
- Mika Petrovicova, Szlovákia
- Mateja Prelogar-Kojzek, Szlovénia
- Sonja Uhlman & Gerardo Echeita, Spanyolország
- Lesley Campbell, Egyesült Királyság

Idézés: A jelentés az alábbiak szerint idézhető: Latimier C. and Šiška J. (2011), *Children's rights for all! Implementation of the UN Convention on the Rights of the Child for children with intellectual disabilities* Brussels, Inclusion Europe. (*Egyenlő jogokat minden gyermeknek! A Gyermekek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény végrehajtása az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek érdekében, Brüsszel, Inclusion Europe*)

©Inclusion Europe, Brüsszel, 2011. október

A kiadvány tartalmáért kizárólag az Inclusion Europe és partnerei tartoznak felelősséggel, az nem tükrözi az Európai Bizottság állásfoglalását.

Tartalomjegyzék

I.	Bevezetés.....	6
	A. A kutatás háttere és célja	6
	B. Módszertan	7
II.	Statisztikai adatok	8
III.	A gyermek jogairól szóló ENSZ Egyezmény végrehajtásának általános kerete	9
IV.	Az erőszakkal és visszaélésekkel szembeni védelem	10
	A. A visszaélések megelőzésének általános kerete.....	11
	B. Az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek ellen elkövetett erőszak egyes formáinak felismerése.....	11
	C. Az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek ellen elkövetett visszaélések megelőzése, jelzése és az áldozatok segítése	12
	D. A bentlakásos intézményekben elkövetett visszaélések.....	14
	E. Megfélemlítés - a bántalmazás sajátos formája	15
V.	A családok támogatása és közösségi élet.....	16
	A. Az értelmi fogyatékossgal élő gyermekeket nevelő családokat segítő szolgáltatások	17
	B. A közösségi életet és az intézménytelenítést előmozdító stratégiái.....	18
	C. Nevelőszülői gondoskodás és örökbefogadás.....	19
VI.	Oktatás – nevelés.....	20
	A. Az inkluzív, befogadó oktatáshoz való jog	20
	B. Az inkluzív oktatáshoz való hozzáférés	21
	C. A családok segítése az inkluzív oktatásban	22
	D. A minőségi oktatást előmozdító források	23
	E. Az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek lehetőségei az oktatási rendszerben	25
VII.	Egészségügy.....	26
	A. Az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek hozzáférése az egészségügyi ellátáshoz	27
	B. Születés előtti diagnosztika	27
	C. Korai diagnózis és fejlesztés	27
	D. Mentális egészség	28
	E. Fogászati ellátás.....	29
	F. Az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek speciális egészségügyi szükségletei	29
VIII.	A jogok és a társadalmi részvétel előmozdítása és a diszkrimináció elleni küzdelem.....	31
	A. A diszkrimináció elleni küzdelem.....	32
	B. Az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek jogai érvényesülésének és társadalmi részvételének elősegítése	33
IX.	Következtetések és ajánlások	36
X.	Irodalomjegyzék.....	41

Összefoglaló

Jelen kiadvány az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek helyzetéről nyújt áttekintést 22 európai országból az alábbi 5 területen: visszaélésekkel szembeni védelem, családtámogatás, intézményi élet, egészség, oktatás és társadalmi részvétel. A jelentés az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek társadalmi befogadását akadályozó tényezők lebontására ajánlásokat is kínál. A kiadvány több európai ország, így Ausztria, Belgium, Bulgária, Ciprus, Csehország, Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Magyarország, Írország, Olaszország, Lettország, Litvánia, Hollandia, Lengyelország, Portugália, Románia, Szlovákia, Szlovénia, Spanyolország és az Egyesült Királyság szakértőinek munkájára épül. A jelentések teljes szövege az alábbi linken olvasható: <http://www.childrights4all.eu>. A nemzeti jelentésekből kiragadott esetek csak példálózó, nem kimerítő jellegűek.

2009 a Gyermekek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény elfogadása és a gyermekek jogaiért való lankadatlan harc huszadik évfordulója volt. Míg a Gyermekek Jogainak ENSZ Bizottsága rendszeresen felhívja a figyelmet a fogyatékossgal élő gyermekekre, mint sérülékeny csoportra és hangsúlyozza jogaik védelmének és előmozdításának szükségességét, az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek egyenlő esélyeinek fontossága így is kevés hangsúlyt kap. A Fogyatékossgal Élő Személyek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény hatályba lépése azonban lehetőséget adott arra, hogy újra előtérbe kerüljön az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek társadalmi befogadásának kérdése.

A nemzeti jelentések meglehetősen lehangoló képet festenek az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek helyzetéről. Valamennyi megállapítja, hogy igen kevés adat, bizonyíték található arra vonatkozóan, hogy az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek jogai megfelelően érvényesülnek a kutatásban résztvevő országokban. A kutatás eredményei bizonyítják, hogy a Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény végrehajtása az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek szempontjából, mind az 5 fenti területen jelentősen elmarad a kívánatos szinttől. Míg az oktatás és az egészségügyi ellátás terén történt némi előrelépés, az európai országoknak más területekre, így a visszaélések megelőzésére, a társadalmi részvétel előmozdítására is nagyobb hangsúlyt kellene fektetnie. Az oktatás és az intézménytelenítés terén elért fejlődés és a pozitív eredmények ellenére sok értelmi fogyatékossgal élő gyermek még mindig szegregált körülmények között tanul vagy nagylétszámú bentlakásos intézményekben él.

Civil szervezetek, kormányok és szakértők állítják, hogy az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek nagyobb eséllyel lesznek fizikai vagy lelki erőszak, szexuális visszaélés vagy megfélemlítés áldozatai, különösen intézményi körülmények között vagy az iskolában. Mindamellet a nemzeti szakértők kiemelik azt is, hogy hiányoznak az átfogó információk, adatok és irányelvek ezen a területen. Nehéz áttekintő elemzést adni a tanulmányok és indikátorok kis száma miatt. A kutatás arra is rámutat, hogy egy sor szükséges intézkedést a súlyos, halmozott fogyatékossgal élő gyermekek szükségleteinek figyelmen kívül hagyásával hajtottak végre. A többi közt ilyen például, a visszaélések áldozatainak segítése, oktatási

intézkedések, megelőzési programok és a rehabilitációs programok hatásának vizsgálata az áldozatok szempontjából.

Kevés figyelem irányul továbbá az értelmi fogyatékossgal élő gyermekeiket otthonukban nevelő családokra. A nemzeti jelentések megállapítják, hogy a családok kevés támogatást kapnak, nem rendelkeznek megfelelő információkkal a gyermekükéről való gondoskodás és nevelés terén, illetve túl kevés közösségi alapú szolgáltatás áll a rendelkezésükre. A nemzeti kutatók ugyanakkor megerősítik azt is, hogy sok országban a döntéshozók tisztában vannak azzal, hogy az intézményben töltött gyermekkor, intézményben töltött felnőttkorhoz vezethet.

Az intézménytelenítési stratégiákra így nagy figyelem irányul, az eredmények azonban még mindig nem kielégítőek, hiszen a nevelőszülői gondoskodás továbbra sem inkluzív, az alternatív gondoskodás pedig forráshiányos.

Míg az inkluzív oktatás terén több országban fejlődés figyelhető meg, az értelmi fogyatékossgal élő tanulók „mainstream” iskolai oktatáshoz való hozzáférési esélye továbbra is igen csekély. Korábbi jelentésekben is megjelenő hiányosságokat a kutatók ismét kiemelték, így például az oktatási lehetőségek hiányát, a támogató személyzettel és a tanárokkal kapcsolatos hiányosságokat, vagy az értelmi fogyatékossgon alapuló diszkriminációt. Emellett, a megfelelő támogatás és a tanárok speciális felkészültségének, valamint az erőforrások hiánya miatt, ezek a gyermekek gyakran oda-vissza „mainstream” és a szegregált oktatás között. Hasonlóan az általános iskolához, a „mainstream” iskolához való hozzáférés a középiskola esetében is megfigyelhető valamint hiányzik a megfelelő támogatás hiánya is, mely az általános és a középiskolai oktatás közötti átmentet segíti. Mindezek alapvető fontosságúak, hiszen gyakran ezen tényezők zavarják meg az értelmi fogyatékossgal élő tanulók tanulmányi útját.

Míg Európában az alapvető egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés valamennyi gyermek számára biztosított, az országjelentések hatalmas eltéréseket állapítanak meg az egyes országok között. A korai intervenciós szolgáltatások hiánya, a gondozói és szakmai tudatosság alacsony szintje, az adminisztratív és pénzügyi akadályok, valamint a fogyatékossgon alapuló diszkrimináció a legfőbb tényezők, melyek megoldást igényelnek, annak érdekében, hogy az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek számára is biztosított legyen az egészségügyi szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés.

Végül, az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek számára nem biztosított a véleménynyilvánítás lehetősége sem. A Gyermek Jogairól szóló Egyezmény 12. cikkében megfogalmazott, egyik központi kötelezettségvállalást a részes államok gyakran figyelmen kívül hagyják. Az iskolában hiányoznak az önérvényesítő és állampolgári ismereteket oktató programok, melyek segítenék a gyermekeket abban, hogy kifejezzék véleményüket az őket érintő kérdésekben. Az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek döntéshozatali folyamatokban való részvételét ugyanakkor akadályozza ezirányú képességeik elismerésének hiánya is. Az értelmi fogyatékossgal élő gyermekekhez kapcsolódó, a társadalomban és a közösségben létező feltételezések és előítéletek hatalmas akadályt képezik jogaik érvényesítésének és társadalmi részvételük előmozdításában. A kutatásban összegyűjtött esettanulmányok szerint

a diszkrimináció még mindig Mind az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek, mind családjaik úgy érzik, hogy hátrányos megkülönböztetésben részesülnek. A diszkriminatív attitűdök pedig akadályozzák, a kortársak értelmi fogyatékossgal élő gyermekekkel történő kapcsolatteremtést és az informális tanulás lehetőségét.

A kiadvány ajánlásokkal zárul, melyeket az európai, nemzeti, regionális és helyi szintek valamennyi döntéshozójának szem előtt kellene tartani ahhoz, hogy egyenlő esélyeket tudjanak biztosítani az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek számára.

I. Bevezetés

A. A kutatás háttere és célja

Az „**Egyenlő jogokat minden gyermeknek – A Gyermekek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény vizsgálata és végrehajtása az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek érdekében**” elnevezésű projektet az Európai Bizottság DAPHNE programja támogatta. A projekt célja A Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény végrehajtásának megerősítése az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek érdekeinek előtérbe helyezése mellett. Tekintettel arra, hogy jelenleg a Fogyatékossgal Élő Személyek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény végrehajtásának kérdései számos európai országban és a világon is napirenden vannak, a fogyatékossgügyi mozgalom és közösség számára alapvető fontosságú kamatoztatni a gyermekjogi aktivisták elmúlt húsz év során szerzett hasznos, érdekvédelemi tapasztalatait, valamint a kormányoknak és civil partnereiknek a gyermeki jogok megerősítése terén elért eredményeit.

Az Inclusion Europe gyermekekkel kapcsolatos stratégiaalkotása során felismerte, hogy szükséges a Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény végrehajtásának jobb megértése és áttekintése, a gyermekjogi alkotás az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek érdekében. Egy ilyen kutatás szükségességét az Európai Bizottság is egyértelműen jelezte a Gyermekszegénység és jólét az EU-ban: a jelenlegi helyzet és a jövő útja (Foglalkoztatás, szociális ügyek és egyenlő esélyek Főigazgatóság, 2008. január). elnevezésű jelentésében. A jelentés 10. számú ajánlása csakugyan a következőképpen szól: *„Szükséges a legsérülékenyebb gyermekek helyzetének vizsgálata. Ösztönözzük ezért a tagállamokat arra, hogy tekintsék át a különböző statisztikai felmérésekből, adminisztratív forrásokból és egyéb nyilvántartásokból származó adatokat, helyzetük felülvizsgálata céljából. Használják fel ezeket az adatokat, azon sérülékeny helyzetben lévő gyermek csoportok azonosítása céljából, amelyek speciális felülvizsgálatot igényelnek.”*

A projekt megvalósítása érdekében két szakterületet, az értelmi fogyatékossg és a gyermekjogok témáját ötvöztük, két európai civil szervezet, az Eurochild és az Inclusion közreműködésének köszönhetően. Jelen európai jelentés, továbbá az alapjául szolgáló nemzeti jelentések is, új megvilágításba helyezik a Gyermekek Jogairól szóló Egyezményt, valamint annak hatását és végrehajtását az Európai Unió tagállamaiban.

B. Módszertan

A projekt átfogó célja az volt, hogy tudományos bizonyítékot szolgáltatson, ezáltal információt és ösztönzést nyújtson az egészségügy, a visszaélésekkel szembeni védelem, a családtámogatás és az intézménytelenítés, valamint a gyermekek társadalmi részvétele területére vonatkozó szakpolitika alkotás számára. A projekt céljai közé tartozott a jelenlegi statisztikai és más, a Gyermekek Jogainak ENSZ bizottsága számára benyújtott országjelentésekben és civil árnyékjelentésekben rendelkezésre álló kvantitatív adatok felülvizsgálata. A projekt áttekintette a Gyermekek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény végrehajtásának jelenlegi állapotát és ajánlásokat készített a kormányok számára ezen ügy további előmozdítása érdekében.

Jelen európai jelentés az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek helyzetére kívánja felhívni a figyelmet és ösztönzést kíván nyújtani ahhoz, hogy az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek jogainak érvényesítése, a gyermek jogok előmozdításáról szóló diskurzus alapvető részét képezze.

A Gyermekek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény valamennyi gyermekre **„jogokkal rendelkező állampolgárként”** tekint, ahelyett, hogy a gyermekeket csak a szüleiktől függő emberekként vagy az állami beavatkozások fogadóiként definiálná. A jelentés ezért, háromoldalú kutatási módszertant tükröz, az alábbi források felhasználásának segítségével:

- Hivatalos tények és adatok (Adatelemzés)
- Szakmai állásfoglalások (Kvantitatív mérés): a nemzeti szakértők megvizsgálták a Gyermekek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény végrehajtását saját országaikban egy értékelési modellt felhasználva
- A gyermekek és szülei véleményét a fókuszcsoportok és interjúk során rögzítettük

A kutatásban alkalmazott fenti módszertan ötvözi a kvantitatív és kvalitatív megközelítést, mely segítségével strukturált válaszok nyerhetők, amelyek elősegítik a különböző országokból származó adatok alapján a helyzet átfogó leírását. A kutatás ugyanakkor arra is rámutat, hogy az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek helyzetének felmérése sok európai országban még kezdeti szakaszban van. A jelentés tehát három alapvető forrás ötvözésével kívánja felmérni a Gyermekek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény végrehajtását, az értelmi fogyatékossgal élő gyermek szempontjából.

A jelentés – a lehető legteljesebb mértékben – a kifejezések és fogalmak, kapcsolódó kutatások és a Gyermekek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény végrehajtásának felülvizsgálata során alkalmazott magyarázatokat használta. Emellett, az „intézmény” szót a European Coalition for Community Living (ECCL) ajánlása alapján, valamennyi előfordulása esetén a következő értelemben használjuk:

"Intézmény bármely olyan hely, ahol fogyatékossgal diagnosztizált emberek elszigetelt, szegregált körülmények között és/vagy önszántukon kívül élnek. Intézmény továbbá bármely olyan hely, ahol az ott élők nem gyakorolnak vagy nem gyakorolhatnak kontrollt a saját életük és mindennapi döntéseik felett. Egy intézményt nem definiálható kizárólag nagysága alapján."

Jelen tematikus jelentés elkészítéséhez a nemzeti szakértők jelentései szolgáltatták a fő forrást. Emellett, a vonatkozó nemzeti jelentések, az egyes területek hiányosságait is feltárták. Ezen felül, a nemzeti szakértők a jó gyakorlatokat is összegyűjtötték a Gyermek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény értelmi fogyatékossgal élő gyermekek érdekében történő végrehajtása szempontjából.

II. Statisztikai adatok

Az időszakos jelentések formájára és tartalmára vonatkozó általános irányelvek szerint a Gyermek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény 44. cikke alapján a részes államok adatokat közölnek az Egyezmény végrehajtásáról. A részes államok a rendelkezésükre álló adatokat az alábbiak szempontokra tekintettel közlik: utókövetés, monitorozás, erőforrás allokáció, statisztikai adatszolgáltatás pl.: kor, nem, városi/vidéki terület, fogyatékossg stb. szerint és a végrehajtást gátló tényezők. Egyértelműen megállapítható, hogy a projektben részt vevő országok mindegyike számára további erőfeszítések szükségesek az adatgyűjtés terén. Jelenleg az értelmi fogyatékossgal élő gyermekekkel kapcsolatosan, a fenti öt terület vonatkozásában nem állnak rendelkezésre átfogó információk.

A legtöbb ország igen kevés statisztikai adattal rendelkezik az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek helyzetére vonatkozóan. Az adatok többsége az oktatáshoz kapcsolódik, noha találunk néhányat a szociális biztonság és az egészségügyi ellátás terén is.

A nemzeti szakértők eltérő tapasztalatokról és megfigyelésekről számoltak be, az országaikban rendelkezésre álló statisztikai adatok felülvizsgálata során. Jellemző, hogy a fogyatékossgra vonatkozó adatok igen szűkösek, mert az értelmi fogyatékossgal élő gyermekekre vonatkozó adatok nem állnak rendelkezésre. A statisztikai adatok megbízhatósága szintén sok esetben megkérdőjelezhető, hiszen az értelmi fogyatékossghoz kapcsolódó terminológia is nagy eltéréseket mutat.

A gyermekekről gondoskodó ellátó rendszer egységességének hiánya szintén akadályát képezi a vonatkozó adatok összegyűjtésének és elemzésének. Csehországban és Lettországbban például az ellátórendszer alábbi hiányosságai figyelhetők meg: a veszélyeztetett gyermekek ellátását célzó eljárások és a jogszabályi háttér, valamint a definíciók egységességének hiánya, a gyermekekhez kapcsolódó adatok monitorozásának, a szolgáltatások rugalmasságának és a különböző minisztériumok közötti megfelelő kommunikáció hiánya.

III.A gyermek jogairól szóló ENSZ Egyezmény végrehajtásának általános kerete

A tanulmány ezen fejezete a Gyermekek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény végrehajtásának kérdésével foglalkozik. Arra kerestük a választ, hogy az Egyezmény előírásai mennyire érvényesülnek a kutatásban résztvevő országokban az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek szempontjából. A nemzeti szakértők az alábbiakat vizsgálták a részes államokban:

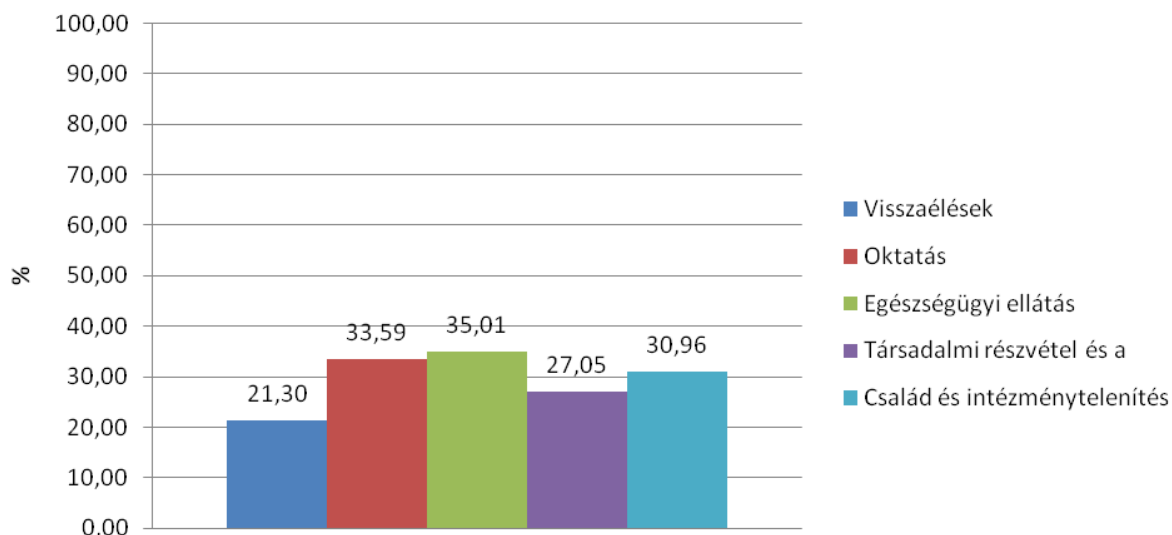
- milyen lépéseket terveznek az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek helyzetének javítása érdekében a különböző, eltérő területeken (*megközelítés*)
- mit tesznek annak érdekében, hogy elérjék, például a nemzeti cselekvési tervekben vagy hazai jogszabályokban meghatározott, az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek életét javító célokat (*alkalmazás*)
- továbbá mit tesznek a részes államok annak érdekében, hogy javítsák a rendszeres és átfogó monitoring tevékenységet ezen a területen (statisztikai adatok, minőségfejlesztési stratégiák, összehasonlító tanulmányok) (fejlődés, előrelépés)

A módszertan alapjául a European Foundation for Quality Management (EFQM), azaz az Európai Minőségirányítási Alapítvány által, a minőségirányítási rendszerekben alkalmazott mérési módszerek szolgálták. A kutatás kvalitatív jellege miatt, nem volt lehetőség a válaszok részletes elemzésére, mindazonáltal törekedtünk a hibák kiküszöbölésére.

1. Ábra: A Gyermekek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény végrehajtása öt területen

Az 1. ábra a következő öt területen elért eredményeket illusztrálja: visszaélések megelőzése, társadalmi részvétel és antidiszkrimináció, család és intézménytelenítés, egészségügyi ellátás, oktatás. **A Gyermekek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény végrehajtásának szintje azonban összességében nagyon alacsony.** A nemzeti szakértők az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek ellen elkövetett visszaélések megelőzését tartják a leggyengébb területnek a végrehajtás szempontjából (21%), melyet a társadalmi részvétel és antidiszkrimináció (27%), majd a család és intézménytelenítés követ (31%). Az oktatás (34%) és az egészségügyi ellátás (35%) területeinek végrehajtása mutatja a legmagasabb szintet. Összességében a Gyermekek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény végrehajtása az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek szempontjából messze elmarad a kívánatos mértéktől, mind az öt területen. Míg az oktatás és az egészségügyi ellátás terén történt előrelépés, az európai országoknak több figyelmet kell fordítani az olyan területekre is, mint például a visszaélések megelőzése vagy az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek társadalmi részvétele.

1. ábra - A Gyermekek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény végrehajtásának szintjei öt területen

IV. Az erőszakkal és visszaélésekkel szembeni védelem

A Gyermekek jogi Egyezmény 19. cikke

1. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden arra alkalmas, törvényhozási, közigazgatási és nevelési intézkedést, hogy megvédjék a gyermeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás – ideértve a nemi erőszakot is – az **bármilyen formájától** mindaddig, amíg szüleinek vagy valamelyik szülőjének, illetőleg törvényes képviselőjének vagy képviselőinek, vagy bármely más olyan személynek, akinél elhelyezték, felügyelet alatt áll.

2. Ezek a védelmi intézkedések szükség szerint olyan hatékony eljárásokat foglalnak magukban, amelyek a gyermek és gondviselői számára szükséges szociális programok létrehozását teszik lehetővé, továbbá a fentebb leírt rossz bánásmód eseteiben hozzájárulnak a cselekmény felismeréséhez, bejelentéséhez, a jelentés illetékes helyre juttatásához, vizsgálatához, kezeléséhez és az esetek figyelemmel kíséréséhez; szükség szerint magukban foglalják a bírói beavatkozással kapcsolatos eljárást is.

A. A visszaélések megelőzésének általános kerete

A kutatásból egyértelműen kiderült, hogy **egyik kutatásban résztvevő országban sem áll rendelkezésre semmilyen szakpolitika vagy stratégia, mely az értelmi vagy más fogyatékossgal élő gyermekekkel szemben elkövetett visszaélések vagy iskolai megfélemlítés megelőzését szolgálná.** A Gyermek Jogainak ENSZ Bizottsága elé terjesztett országjelentések is gyakran csak utalást tesznek olyan speciális projektekre, melyek az értelmi fogyatékossgal élő gyermekeket célozzák. Míg bizonyos kezdeményezések valóban lényegesek és szükségesek, ezek a projektek nem képeznek átfogó stratégiát és nem biztosítják a visszaélésekkel szembeni védelmet. Finnországban például, számos egyéni kezdeményezés létezik, állami szinten azonban nincs rendszerszintű válasz a fenti problémára.¹ Több országból továbbá, a nemzeti szakértők a koordináció hiányáról számoltak be. A különböző kormányzati szervek közötti koordináció hiánya, valamint hatáskörmegosztás problémája mind föderális/állami, mind pedig regionális szinten a megelőzés akadályát képezi. A portugál országjelentés például, tekintet nélkül a gyermekek erőszakkal szembeni védelmével foglalkozó osztályok és ügynökségek számára, a különböző programok hatékony koordinációját segítő struktúra hiányáról számolt be.

B. Az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek ellen elkövetett erőszak egyes formáinak felismerése

A felnőtt társadalom hosszú ideje nem vesz tudomást a gyermekek, különösen az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek ellen elkövetett erőszakról. A Bizottság kiemelte, hogy az államok kizárólag a gyermekekkel és szüleikkel lefolytatott személyes interjúk alapján alkothatnak valós képet a gyermekekkel szemben elkövetett erőszak előfordulási formáiról. Effajta kutatás nélkül lehetetlen felmérni a gyermekvédelmi intézményrendszer fejlődését és hatékonyságát.²

A nemzeti szakértők szerint **túl kevés információ áll rendelkezésre az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek ellen elkövetett visszaélések egyes formáival kapcsolatban.** A visszaélésekkel összefüggő eseteket így gyakran nem is vizsgálják, hiszen például a pszichológia bántalmazást, általában nem tekintik a visszaélés egyik formájának.

Bár igazolt adatok nem állnak rendelkezésre, osztrák szakértők szerint a vonatkozó szakmai irányelvek nem veszik figyelembe azt, hogy az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek általában nagyobb eséllyel válnak pszichológia vagy fizikai erőszak, illetve szexuális visszaélés áldozatává, különösen intézményi környezetben.³ Az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek és fiatalok nagyobb valószínűséggel válnak szexuális vagy intézményi erőszak

¹ Lásd a finn nemzeti jelentést a KiVa vagy a kifejezetten értelmi fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó magyar „Legyen biztonságos kaland az élet” elnevezésű projektet

² UNICEF, Kézikönyv a Gyermek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény végrehajtásáról, 3. javított kiadás, 2007. 226. o.

³ A becslések szerint a fogyatékossgal élő emberek kétszer olyan gyakran válnak visszaélés áldozatává, mint a nem fogyatékos személyek. Osztrák Fogyatékosügyi Tanács (Österreichische Arbeitsgemeinschaft für Rehabilitation – ÖAR) (2010)

áldozatává.⁴ A fogyatékossgal élő gyermekek körülbelül 31 %-a tapasztalja meg a visszaélések valamely formáját.⁵

Finnországban a Gyermekjogi Ombudsman 2008-ban vizsgálatot folytatott a gyermekkorú áldozatokról. A többi között, az ombudsman vizsgálatok meghatározott időközönkénti, rendszeres lefolytatását javasolja. Az ombudsman ajánlásai, az értelmi fogyatékossgal élő gyermekekkel szembeni erőszak formáinak vizsgálatát, valamint bármely jövőben készülő tanulmány esetében ezen csoport speciális helyzetének figyelembevételét is javasolja. A vizsgálat kiemeli azt is, hogy bizonyos esetekben nehézséget okozhat az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek helyzetének teljeskörű figyelembevétele, az olyan nehézségek miatt, mint például a kommunikáció akadályozottsága. A jelentés ugyanakkor arra is felhívja a figyelmet, hogy ez nem képezheti a vizsgálatok akadályát.⁶

C. Az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek ellen elkövetett visszaélések megelőzése, jelzése és az áldozatok segítése

Sok a vizsgálatban résztvevő országban, hiányzik az értelmi fogyatékossgal élő gyermekkel szemben elkövetett visszaélések megelőzését szolgáló átfogó jelzőrendszer.

Azokban az országokban, ahol létezik a gyermekekkel szembeni visszaélések és megfélemlítés megelőzését szolgáló átfogó stratégia vagy szakmai irányelvek, ott **a megelőzésre és jelzésre vonatkozó előírások valamennyi gyermekre, így az értelmi fogyatékossgal élő gyermekekre is vonatkoznak.** A nemzeti szakértők által összegyűjtött bizonyítékok ugyanakkor pont ennek ellenkezőjét támasztják alá.

Olaszországban az estek felismerését, azonosítását és jelentését szolgáló előírások nem hozzáférhetők az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek számára. Valójában a jelzőrendszer használata megkívánja a visszaélés és erőszak felismerésének képességét és legalább egy távközlési eszköz használatának képességét (így a telefon vagy internet) és annak hozzáférhetőségét.

A fentiekhez hasonlóan Litvániában két, megelőzési program létezik jelenleg.⁷ A litván civil szervezetek által készített árnyékjelentés ugyanakkor megállapítja, hogy "nem történetek olyan intézkedések, amelyek a gyermekek és fiatalok legsérülékenyebb csoportjai, így a menedékkérők, az utcán élők, vagy az emberkereskedelem áldozatai, számára biztosítják a megfelelő orvosi, pszichológia és társadalmi támogatást és teljes körű védelmet." A jogszabályok nem rendelkeznek a pszichoszociális beavatkozás és rehabilitáció kérdéseiről.

⁴ Munkaügyi, Szociális és Fogyasztóvédelmi Minisztérium, 2002 (Bundesministerium für Arbeit, Soziales und Konsumentenschutz – BMASK)

⁵ Osztrák Fogyatékosügyi Tanács (Österreichische Arbeitsgemeinschaft für Rehabilitation – ÖAR) (2010)

⁶ Nemzeti jelentés, Finnország, 8. o.

⁷ Program a gyermekek ellen elkövetett visszaélések megelőzésére, a gyermek áldozatok segítésére, valamint a gyermekek kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolása és a gyermekek ellen elkövetett szexuális visszaélések megelőzésére – a részleteket lásd a litván Nemzeti Jelentésben, 4. o.

Ausztriában 2004 óta léteznek jogszabályban rögzítve megelőző intézkedések, így például a multidiszciplináris, kórházakban működő gyermekvédelmi csoportok, vagy 2007 óta, a pedagógusok számára előírt jelzési kötelezettség.⁸

Magyarországon speciális, kifejezetten gyermekek számára, gyermeknyelven készített honlap segíti a gyermekeket abban, hogy milyen esetekben (rossz bánásmód és visszaélés) fordulhatnak az állampolgári jogok országgyűlési biztosához.

A fenti példák jól mutatják, hogy gyakran kevés bizonyíték áll rendelkezésre arra vonatkozóan, hogy megfelelő intézkedések és programok állnak rendelkezésre az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek Ellen elkövetett visszaélések megelőzésére. Igaz, hogy ezek az intézkedések és programok nem zárják ki kifejezetten az értelmi fogyatékossgal élő gyermekeket hatókörükből, ugyanakkor azonban ritkán veszik figyelembe speciális helyzetüket azt, hogy az erőszak és visszaélések szempontjából sokkal sérülékenyebb csoportnak számítanak.

JÓ GYAKORLAT: Belgiumban létezik egy új szolgáltatás: a konzultációs csoport, (pl.: <http://www.senvzw.be/organisation/consulententeam-ampel-cgg-prisma-vzw>) amely a szociális szférában dolgozó szakemberek számára nyújt ösztönzést az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek "magartartási problémáinak" átértelmezése által. A családokkal és bentlakásos intézményekkel történő közös munka során a résztvevő szakemberek képessé válnak a családban, a tágabb környezetben vagy az intézményben elkövetett visszaélések korai felismerésére és feltárására.

A nemzeti szakértők beszámoltak arról is, hogy az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek számára nem léteznek megfelelő intézkedések, amelyek lehetővé tennék számukra véleményük kifejezését és meghallgatását a visszaélésekkel összefüggésben. Gyakran nehéz bizonyítani, a bűncselekménnyel gyanúsított személy bűnösségét, hiszen a fogyatékossgal élő gyermekre megbízhatatlan (azaz nem fogadják el relevánsnak a véleményét) tanúként tekintetnek a hatóságok.

A szakemberek értelmi fogyatékossgal élő gyermekekkel kapcsolatos előítéletei és a fogyatékossgal kapcsolatos valós tények (kommunikáció, megértési készség, képvisélet, koncentrációs nehézségek) problémát okoznak a védelmi és megelőzési rendszer működésében. Így például, a jogi eljárások nem tartalmaznak semmiféle speciális előírást: "A bántalmazó szabadon távozott...mert C. nem találta a megfelelő szavakat, arra, hogy elmondja, mi történt vele." Sőt, a gyermek vallomását sem veszik komolyan: "A csoport úgy gondolja, hogy az egészet N. csak kitalálja", amikor a bántalmazásról beszél.

Ugyanakkor, ahogyan azt Franciaország példája is mutatja, a feltárt esetek számának növekedése, a körültekintőbb vizsgálatok eredménye.⁹ Az ENSZ Bizottsághoz benyújtott alternatív jelentések a visszálések növekedését állapítják meg, ez azonban nem értelmezhető

⁸ Nemzeti jelentés, Ausztria, 5. és 6. oldal

⁹ Nemzeti jelentés, Franciaország, 6. o.

a probléma súlyosbodásaként. Mindazonáltal, **a képzett szakemberek és a szakemberek közötti megfelelő együttműködés hiánya** probléma Franciaországban is.

Esettanulmány Nagy-Britanniából: M., aki alternatív gondoskodásban él

“A fiúnk M. 2 éve költözött egy bentlakásos iskolába. A beköltözést több, mint 2 éves előkészítés és tervezés előzte meg, hiszen meg kellett találnunk a komplex tanulási igényeinek megfelelő iskolát. Nehéz volt M-nek megszokni az új környezetet, de az első félév után, számunkra úgy tűnt, minden rendben van. Mivel M. nem beszél és nem használ semmilyen más kommunikációt, ezt mindig nehéz megállapítani. Az iskolája 250 mérföldre van tőlünk. Észrevettük, hogy miután beköltözött az iskolába, a szociális munkás már nem látogatta sem őt, sem minket. Hívtak minket egy megbeszélésre az iskolába, de az iskolát fenntartó önkormányzattól senki nem jött el.

Képzeld csak el, milyen volt számunkra, amikor 2 év után, azzal keresett meg minket a szociális munkás, hogy M. iskolájában rendszeres szexuális visszaélésre derült fény. A szociális munkás azt mondta, el kell döntenünk, hogy szeretnénk-e kivenni M-t abból az iskolából és hazahozni vagy sem. Teljesen sokkolt minket a hír, a szociális munkás nem tudta vajon M. is áldozata lett-e a visszaéléseknek vagy sem.

Az iskola egyetlen kérdésünkre sem válaszolt, csak azt mondták, hogy beszéljünk a jogászaikkal, ami egyáltalán semmire sem volt jó.

Végül haza kellett hoznunk M-et és előről kellett kezdenünk a harcot, azért, hogy újra megfelelő iskolát találjunk számára. A mai napig nem tudjuk, hogy bántalmazták-e az iskolában vagy sem, ami szörnyű egy szülő számára. Nem tudjuk, hogy ez az egész milyen hatással van M-re és nem tudjuk, hogy ki tudja segíteni nekünk vagy M-nek.”

D. A bentlakásos intézményekben elkövetett visszaélések

A nemzeti jelentések által említett **aggodalomra okot adó terület, a bentlakásos intézményekben elkövetett bántalmazás**. Belgiumban például, az intézményekben élő fogyatékos személyek magas száma, a visszaélések magasabb számához vezetett.¹⁰ Egy Franciaországban, 2002-ben folytatott részmintavizsgálat szerint, a visszaélések 38%-a az intézményekben élő értelmi fogyatékossgal élő gyermekeket és fiatalokat érinti. Ezen visszaélések nagy része szexuális természetű (70%). A visszaélések feltételezett elkövetőinek 60%-a pedig egy másik lakó.¹¹ A rossz bánásmódot gyakran a szülők veszik észre. A szóbeli bántalmazás ráadásul még mindig túlságosan elterjedt és elfogadott, a pszichológiai természetű bántalmazást pedig gyakran egyáltalán nem is ismerik fel. A szülők egy része nyíltan kritizálja egyes gyermekek elszigetelődését, míg mások hallgatnak, hiszen félnek, hogy gyermekük elveszíti helyét az intézményben.

¹⁰ Lásd: <http://www.humo.be/tws/humo-files/20063/pedofilie-in-de-kerk.html>

¹¹ Mailtraitance envers les personnes handicapées: briser la loi du silence (tome 2, auditions), Rapport de la commission d'enquête sur la mailtraitance envers les personnes handicapées accueillies en établissements et services sociaux et médicosociaux et les moyens de la prévenir, 2002.

A visszaélések problémáját a legalaposabban és a legtartósabban a bolgár Helsinki Bizottság vetette fel és vizsgálta. 2000 és 2010 közötti vizsgálat, melyet a legfőbb ügyészséggel közreműködve folytatta le, a következő megállapítást tette: *"238 haláleset intézményi körülmények között elhanyagolás, visszaélés, kínzás és rossz életkörülmények miatt."* Az "Bulgária elhagyott gyermekeiért" (Abandoned Children of Bulgaria) szervezet 2007-ben, a BBC-n bemutatott dokumentumfilmje hívta fel a közvélemény figyelmét az intézményi gondoskodás hibáira, a családokat és közösségi szolgáltatásokat azonban nem érintette.¹²

Lettországból is a kormány stratégiát dolgozott ki a megelőző intézkedések végrehajtására. Mindez azonban csak azután történt, hogy a lett "Mentsük meg a gyermekeket" ("Glābiet bērnu") szervezet 1999-2001 között speciális bentlakásos iskolákban és szociális központokban elkövetett szexuális, fizikai és érzelmi erőszakkal kapcsolatos, sokkoló eseteket tárt a nyilvánosság elé.¹³

Ugyanakkor pozitív fejlődés is történt. Írországból például a fogyatékos gyermekek számára létesített bentlakást nyújtó szolgáltatások nem részei a független vizsgálatoknak és a törvényi előírásoknak. Az Egészségügyi Információs és Minőségügyi Hatóság, a gyermekek és fiatalok számára szolgáltatást nyújtó nyilvántartott és/vagy ellenőrzött szolgáltatók számára országos minőségi szabványokat dolgozott ki,¹⁴ mely követelmények végrehajtását 2011-ben kezdték meg. Ezen szabványok vonatkoznak azon szolgáltatásokra is, amelyeket az olyan fogyatékosokkal élő vagy állami gondoskodásban élő gyermekeknek nyújtják, akik nem tartoznak a hatályos törvények hatálya alá, mint például a nevelőszülői gondoskodásban élő gyermekek.

E. Megfélemlítés - a bántalmazás sajátos formája

A bántalmazások másik speciális vetülete, melyre a nemzeti szakértők különös hangsúlyt fektettek, az **iskolai megfélemlítés**. A jelenség értelmi fogyatékosokkal élő gyermekek nevelő szülők számára is aggasztó, hiszen gyermekeik gyakran válnak diszkrimináció áldozataivá az iskolában, nem fogyatékos iskolatársaik vagy más emberek által.

Az ENSZ Bizottság is különös gondot fordít e területre és az államokhoz intézett megjegyzéseiben kifejezte aggodalmát az értelmi fogyatékosokkal élő gyermekek iskolai bánatalmazása kapcsán: *"Az iskolai megfélemlítés az erőszak különös formája, melynek a gyermekek ki vannak téve. Az erőszak ezen formájának meglehetősen gyakran, fogyatékosokkal élő gyermekek az áldozatai."*¹⁵

A legtöbb szakértő felhívta a figyelmet arra, hogy e jelenség súlyát gyakran alábecsülik, így megfelelő megelőző programok sem léteznek.

Írországból nem létezik jogi szabályozás az iskolai megfélemlítéssel kapcsolatban. A "Légy biztonságban" (Stay safe) program ugyanakkor megtanítja a gyermekeket felismerni a veszélyes helyzeteket és azt, hogyan jelezhetik ezeket tanáraiknak. A program nem kötelező, mégis a normal iskolák 85 %-ban tanítják a módszereit. A speciális iskolákra és a fogyatékos gyermekek normal iskolákban történő részvételi arányára vonatkozóan nem állnak

¹² Nemzeti jelentés, Bulgária, 6. o.

¹³ Nemzeti jelentés, Lettország, 5. o.

¹⁴ Nemzeti jelentés, Írország, 6. o.

¹⁵ A Gyermek Jogainak szóló ENSZ Bizottsága, Általános megjegyzés n°9, 2006, CRC/C/GC/9, para. 43 available at <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G07/407/02/PDF/G0740702.pdf?OpenElement>

rendlezkésre adatok. A "Légy biztonságban"¹⁶ program weboldalán azonban van egy külön menüpont, "Személyes biztonság a tanulásban akadályozott gyermekek számára", melyet kifejezetten a fogyatékos gyermek számára dolgoztak ki, azért, hogy megtanítsák őket a megelőzéshez szükséges készségekre. Bár a program a 6-13 éves korosztályt célozza, módszerei alkalmazhatók akár idősebb fogyatékos gyermekek számára is.

Az esettanulmányokból világosan látszik, hogy a legtöbb iskolában, speciális iskolában, valamint a fogyatékossgal élők számára szolgáltatást nyújtó intézményben az értelmi fogyatékossgal élő gyermekeket nem készítik fel ezen esetek felismerésére és a rendelkezésre álló adatok alapján a szülők számára sem nyújtanak általános felvilágosítást a témáról. A családok szerint a visszaélések gyakrabban mindennapi helyzetekben fordulnak elő, így például sok szülő félelme, hogy gyermekét becsapják vagy megtévesztik vásárlás vagy valamilyen szabadidős vagy egyéb társas tevékenység közben. Paradox módon ez túlóvó magatartásra készíti a szülőket, ami csökkenti egy önálló élet kialakításának esélyét.¹⁷ A legtöbb megfélemlítéssel kapcsolatos eset a szülők és/vagy a gyermekek visszajelzései alapján az iskolában történik.

V. A családok támogatása és közösségi élet

9. cikk

1. Az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy **a gyermeket a szüleitől**, ezek akarata ellenére, **ne válasszák el**, kivéve, ha az illetékes hatóságok, bírói felülvizsgálat lehetőségének fenntartásával és az erre vonatkozó törvényeknek és eljárásoknak megfelelően úgy döntenek, hogy ez az elválasztás a gyermek mindenek felett álló érdekében szükséges. (...)

18. cikk

2. (...), a részes államok **megfelelő segítséget nyújtanak a szülőknek** és a gyermek törvényes képviselőinek a gyermek nevelésével kapcsolatban rájuk háruló felelősség gyakorlásához, és **gondoskodnak gyermekjóléti intézmények, létesítmények és szolgálatok létrehozásáról**.

3. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden megfelelő intézkedést annak érdekében, hogy a dolgozó szülők gyermekei számára biztosítsák olyan **szolgáltatások és gyermekmegőrző intézmények** igénybevételének jogát, amelyre jogosultak.

¹⁶ Lásd: http://www.staysafe.ie/parent_sen.htm#The_Stay_Safe_Programme_for_children_with_special_needs (Nemzeti jelentés, Írország)

¹⁷ Nemzeti jelentés, Spanyolország, 11. o.

20. cikk

1. Minden olyan gyermek, aki ideiglenesen vagy véglegesen meg van fosztva családi környezetétől, vagy aki saját érdekében nem hagyható meg e környezetben, jogosult az állam különleges védelmére és segítségére.
2. Az Egyezményben részes államok hazai jogszabályainak megfelelően intézkednek **helyettesítő védelem** iránt az ilyen gyermek számára.

A. Az értelmi fogyatékossgal élő gyermekeket nevelő családokat segítő szolgáltatások

A szakértők felhívják ugyanakkor, a **szolgáltatások elérhetőségének** és azok **egyenlőten és nem megfelelő eloszlásának kérdését**. Ez figyelhető meg például Ausztriában és Spanyolországban, ahol a területi önkormányzatok nagy önállósággal rendelkeznek, de igaz a többi országra is, hiszen a helyi önkormányzatok illetve a centralizált államokban is a vidéki és városi területek között számottevő eltérések léteznek. A szolgáltatások hozzáférhetősége így attól függ egy-egy család az ország melyik részén él. Ráadásul a szolgáltatások nem egyetemesen hozzáférhetők és eloszlásuk nem kiegyensúlyozott.

Általános probléma továbbá az **átmeneti otthonok** hiánya, különösen a súlyos halmozott fogyatékossgal élő gyermekek számára. A meglévő szolgáltatások korlátozott volta, vagy akár teljes hiánya teszi az átmeneti elhelyezést rendkívül megbízhatatlan és kiszámíthatatlan szolgáltatássá a szülők számára. A Mencap által az Egyesült Királyságban folytatott vizsgálat kiemelei, hogy a fogyatékossgal élő gyermeket nevelő 10 családból 7, a folyamatos megterhelés miatt elérte túrérszárát.¹⁸ Az átmeneti elhelyezés ráadásul igen bonyolult: Írországban például az átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények elhelyezkedése okozza a fő problémát. Az elmúlt évek tapasztalatai szerint pedig a szociális szolgáltatásokat érintő költségtakarékossági intézkedések esetén, gyakran az átmeneti elhelyezést nyújtószolgáltatók költségvetését érinti elsőként az elvonás. Ez a tapasztalat például Csehországban és Írországban is. Sok esetben a hozzátartozók, például testvérek vagy nagyszülők által nyújtott gondozás jelenti az egyedüli "átmeneti elhelyezés" lehetőségét, ahogyan azt a görög szakértő¹⁹ kiemelte.

A **személyi segítés** és annak elérhetőségével, valamint hozzáférhetőségével kapcsolatos problémák sok nemzeti jelentésben megjelennek. A gyermekek és fiatalok részére nyújtott személyes gondoskodás Ausztriában és Finnországban nem áll rendelkezésre. Cipruson a fogyatékossgához kapcsolódó ellátások támogatást biztosítanak egy teljes vagy részmunkaidőben foglalkoztatott személyi segítő alkalmazására. Még a tradícionális jóléti államokban is, mint például Finnországban, ezen szolgáltatás elmarad a kívánatos szinttől,

¹⁸ Pihenés 2003, A Mencap-nak és a családoknak még mindig szüksége van a pihenésre, 2006, Mencap

¹⁹ Nemzeti jelentés, Görögország, 10. o.

hiszen gyakori, hogy az édesanya otthon marad, azért hogy gondoskodjon fogyatékos gyermekéről. A személyi segítség csak néhány éve hozzáférhető Spanyolországban. A kiszolgáltatott helyzetben lévő emberek autonómiájának elősegítéséről és gondozásáról szóló 39/2006-os jogszabály iktatta törvénybe ezt a szolgáltatást, azonban a törvény csak nagyon korlátozott körben és kizárólag azokra alkalmazható, akik "fokozott gondoskodást" igényelnek (azaz, akik a besorolási rendszer legmagasabb fokozatába kerülnek állapotuk alapján).

A többi között, a finn nemzeti szakértő is kiemelte az **egyszülős családok** problémáját, akik a gyermek fogyatékosága miatt váltak el, és akik számára nem áll rendelkezésre a megfelelő segítség, a komplex helyzet által előidézett érzelmi és pénzügyi nehézségek megoldására.

Az **információhiány** gyakori jelenség Európa-szerte. A szülők véleménye szerint továbbra is a szülőszervezetek az információk legkiválóbb forrásai, hiszen a legmegbízhatóbb és leghasznosabb információkat a szülők a hasonló helyzetben lévő szülőktől kaphatják. A szülők aggódnak gyermekük jövőjéért, hiszen a részben önálló/felügyelt közösségi lakhatási szolgáltatások hiánya miatt, amely körülmények között a gyermek "nélkülünk is boldogul"²⁰. Az értelmi fogyatékosággal élő gyermekeket nevelő családok életében ezért nagyon fontos szerepet játszanak a szülő szervezetek és szülőklubok.

A létező szolgáltatások **minőségellenőrzésének hiánya** is többször felvetett probléma. Ausztriában például kevés előrelépés történt a szolgáltatások javítása érdekében, hiszen nem is létezik semmiféle ellenőrzési mechanizmus. Az olyan országokban, mint például Portugália, ahol a család erős ideológia elkötelezettséget hordoz, a családokat támogató tendencia figyelhető meg, azonban ellenőrzési irányelvek itt sem léteznek.

A családok és közösségi szolgáltatások pénzügyi támogatása, ideértve az iskoláztatási lehetőségeket is, központi szerepet játszanak az értelmi fogyatékosággal élő gyermekek intézményi elhelyezésének elkerülése érdekében. A nemzeti szakértők összegyűjtötték azokat az intézkedéseket, amelyeket a kormányok tettek annak érdekében, hogy támogassák a családokat és megelőzzék az intézményi elhelyezést. Franciaországban például, 2011 és 2006 között a speciális intézményi elhelyezések száma kissé csökkent, mert jelentős növekedés (48%) következett be a közösségi alapú oktatási és egészségügyi szolgáltatások terén (Services d'Éducation et de Soins à Domicile – SESSAD), mely a közösségi gondoskodás felé tett elköteleződés első jele. Ezen férőhelyek harmadát értelmi fogyatékosággal élő gyermekek töltik be.

B. A közösségi életet és az intézménytelenítést előmozdító stratégiái

Sok európai ország számára a közösségi lakhatás és az intézménytelenítés megvalósítása jelenleg is komoly kihívás. A legtöbb országban, az értelmi fogyatékosággal élő gyermekek legnagyobb része a családjával él (pl.: a 2009-es adatok szerint Cipruson és Írországon ez az arány 97.8%). Európa-szerte azonban még mindig rengeteg intézmény

²⁰ Nemzeti jelentés, Görögország, 10. o.

működik. Sok szakértő szerint a **döntéshozók tisztában vannak azzal, hogy az intézményi gyermekkor intézményi felnőttkorhoz vezethet.**

Ausztriában még mindig léteznek olyan intézmények, ahol több mint 100 értelmi fogyatékossgal élő gyermek és fiatal él. Ezekben az intézményekben **nem létezik semmiféle protokoll az intézményi körülmények és az életminőség vizsgálatára.**²¹ A 2001-es népszámlálási adatok szerint Magyarországon, 3405 gyermek él speciális gyermekvédelmi gondoskodásban, akik közül 2549 gyermek értelmi fogyatékossgal él.²² Annak ellenére, hogy az elmúlt években történtek számottevő felújítások történt sok bentlakásos intézményben, az egy szobában együtt lakó személyek száma egy-egy intézményben még mindig legalább 4 vagy annál több.

A szlovák nemzeti jelentésben találunk információkat az intézménytelenítés irányában tett pozitív intézkedésekről.²³ 2004-2006 között a fekvőbeteg ellátásban és a bentlakásos iskolákban elhelyezett gyermekeket árvaházakba helyezték át. 2008 óta fogyatékos gyermekeket nem vesznek fel szociális intézményekbe, hanem gyermekotthonokban (integrált vagy speciális csoportokban) vagy nevelőszülőknél helyezik el őket. A helyettesítő, fekvő beteg ellátás dominanciáját, felváltották az alternatív ellátások, mint például az örökbefogadás, a nevelőszülői hálózat, a személyi segítség és a gondnokság. Nőtt azon gyermekek száma, beleértve az értelmi fogyatékossgal élő gyermekeket is, akik árvaházakban szervezett egyéni csoportokban, vagy nevelőszülőknél nevelkednek, sokkal természetesebb körülmények között. A 3 év alatti gyermekeket, ideértve az értelmi fogyatékossgal élő gyermekeket is, csak nevelőszülőknél helyezhetők el.

C. Nevelőszülői gondoskodás és örökbefogadás

A nemzeti szakértők szerint az egyik tényező, mely akadályozza az intézménytelenítés folyamatát, a **szülők nélkül nevelkedő gyermekek számára biztosított alternatív gondoskodás**, különösen a **nevelőszülői gondoskodás hiánya**. Bár 2003 óta fejlődik a nevelőszülői gondoskodás Bulgáriában, a folyamat lassú és nem megfelelően. A nevelőszülői gondoskodásban élő gyermekek száma ugyan nő, arra vonatkozóan azonban nincsenek adatok, vajon a fogyatékossgal élő gyermekeket is érinti-e ez a kedvező folyamat. Hasonlóan Bulgáriához, Romániában az intézménytelenítés folyamata 2011-ben kezdődött, azonban kevés előrelépés történt a fogyatékossgal élő gyermekek örökbefogadásának ösztönzése terén. Görögországban ezzel ellentétben, elméletileg hozzáférhető a nevelői szülői gondoskodás azon szülők számára, akik , nem tudnak gyermekeikről gondoskodni, az értelmi fogyatékossgal élő gyermekeket azonban továbbra is többnyire bentlakásos intézményekben helyezik el.²⁴

Hasonló a helyzet Magyarországon is. Kevés lehetőség áll rendelkezésre a nevelőszülői gondoskodásban. *"A nevelőszülői pozíció nem kifizetődő, az örökbefogadó-és nevelőszülők csak az egészséges és ép gyermeket nevelését vállalják. Magyarország különösen hátrányos*

²¹ Nemzeti jelentés, Ausztria, 14. o.

²² Nemzeti jelentés, Magyarország, 13. o.

²³ Nemzeti jelentés, Szlovákia, 9. o.

²⁴ Nemzeti jelentés, Görögország, 9. o.

helyzetben van ezen a területen, hiszen a fogyatékossgal élő gyermekeket nevelő szülők részére megállapított pénzüi juttatások nem állnak arányban a szülökre háruló feladatokkal. Összefoglalva, a speciális igényű gyermekek örökbefogadását számos tényező akadályozza.”

Más országokban történtek előrelépések ezen a területen, néhány nemzeti szakértő adatokkal és a szakmaipolitikai tervezés eredményeivel is alátámasztotta a fentieket. Az olasz Gyermekmegfigyelési Központ 2002-ben folytatott kutatásának, fogyatékossgai csoportok szerint lebontott adatai szerint, 369 gyermekből, 19 értelmi fogyatékos él nevelőszülőknél, a más hozzátartozó által nevelt értelmi fogyatékos gyermekek száma pedig 162 gyermekből összesen 72.²⁵

VI. Oktatás – nevelés

Egyezmény a gyermek jogairól- 28.cikk

1. Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermek- nek az oktatáshoz való jogát, és különösen e jog gyakorlásának fokozatos, az esélyegyenlőség alapján való gyakorlása céljából:

a) az alapfokú oktatást mindenki számára kötelezővé és ingyenessé teszik

b) előmozdítják a középfokú oktatás, különböző, mind általános, mind szakirányú formáinak megszervezését, és ezeket minden gyermek számára megnyitják és hozzá-férhetővé teszik, továbbá intézkedéseket tesznek az oktatás ingyességének bevezetésére és szükség esetén pénzügyi segítségnyújtásra;

c) minden arra alkalmas eszközzel biztosítják, hogy bárki képességeitől függően bejuthasson a felsőoktatásba;

d) minden gyermek számára nyílttá és hozzáférhetővé teszik az iskolai és pályaválasztási tájékoztatást és tanácsadást;

A. Az inkluzív, befogadó oktatáshoz való jog

Az európai országok mindegyikében joga van a gyermekeknek az oktatásban-nevelésben való részvételhez, ezt az állam törvények útján garantálja. A szakértők beszámolói szerint **a jogszabályok bizonyos mértékig rendelkeznek is az inkluzív nevelésről.** Erről a tendenciáról minden kutatásban résztvevő országból beszámoltak.

²⁵ Az Anfaa [Örökbefogadó és Nevelőszülök Országos Szövetsége, Olaszország] adatai elérhetők az alábbi webhelyen: <http://www.didaweb.net/fuoriregistro/documenti/anfaa.doc>

B. Az inkluzív oktatáshoz való hozzáférés

A szakértők szerint az inkluzív nevelés gyakorlatban történő megvalósítása messze van még a kielégítő helyzettől. Úgy tűnik, hogy minden ország tett már lépéseket a „mainstream”²⁶ oktatás inkluzívá tételében, de mégsem érték el azt a támogatottságot, hogy minden gyermek számára elérhetővé váljon²⁷. A legtöbb vizsgált országban vannak inkluzív, iskolakezdés előtti lehetőségek. A szakértők többsége szerint az inklúzió gyakorlata az óvodai nevelés terén szignifikánsan szélesebb körben terjedt el. Mivel azonban az iskolát megelőzően a legtöbb európai országban nem kötelező az óvodai nevelés, ezért integrált környezetben nincs lehetőségük tanulni, ahogy például a szakértő Ausztriában megállapította. Továbbá az Egyesült Királyságban azok a szülők, akiknek értelmi fogyatékossgal élő gyermekeik vannak, és egészségügyi többlétszolgáltatásra szorulnak, valóban hiányt szenvednek az iskola előtti intézményi szűkös lehetőségek miatt. A szakértők által összegyűjtött adatok és információk szerint létezik egy tendencia arra vonatkozóan, hogy általános iskolai szinten integráljanak fogyatékossgal élő gyermekeket. Abban az esetben, amikor az értelmi fogyatékossgal élő gyermekekről részleteket tudnak meg, sokkal kevésbé lesznek elfogadók, néha még az oktatáshoz sem engednek hozzáférést.

Nem szabad elfelejtenünk, hogy az adatok országonként is heterogének. Bár minden országban elérhetőek iskolai életkori beiratkozási adatok, fogyatékossgal élő gyermekek elhelyezéséről részletes adatok nem voltak hozzáférhetőek minden kutatásban résztvevő országban, és még kevesebb adat volt az értelmi fogyatékossgal élő gyermekekről. Néhány ország, mint például az Egyesült Királyság, Litvánia és Spanyolország beszámol arról, hogy az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek többségét mainstream iskolákba integrálják, de a súlyos halmozott fogyatékossgal élő gyermekek szegregált iskolákba járnak. Ausztriában az inkluzív nevelés-oktatási jogszabályok attól függően változnak, hogy melyik államban vagyunk: néhány tartomány gyakorlatilag felhagyott a szegregált oktatással, más tartományok pedig csak most kezdik felfedezni az integrációt. Hollandiában a fogyatékossgal élő gyermekek nagyobb hányada speciális iskolában tanul. Belgiumban az értelmi fogyatékossgal élő gyermek legnagyobb hányada szintén speciális iskolában tanul. Sok gyermek nem is jár iskolába, hanem olyan nappali intézménybe, amelyet iskolába nem járó gyermekek számára tartanak fent és a gyermekek nagy része halmozott fogyatékossgal él.

A kutatáson összegyűjtött adatok alapján az európai helyzet nem mutat egységes képet. A legtöbb szakértő beszámol egy-egy gyermek integrációs sikeréről, de nem a kívánatos szisztematikus változásokról. Úgy tűnik, hogy számos ország tett kísérletet a mainstream rendszer inkluzívá tételére. Az eredmények mégis azt mutatják, hogy az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek csekély hányada tanul integrált körülmények között, melyhez a szükséges támogatást is megkapja.

Annak ellenére, hogy néhány eredményt általános iskolai szinten elkönnyelhetünk, a szakképzéshez való hozzáférés sajnos még mindig gyenge lábakon áll. Az nyilvánvaló mindenki számára, hogy az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek lehetőségei korlátozottak.

²⁶ mainstream=„főáram”, többség által elfogadott irányzat – ford.

²⁷ Inclusion Europe, Inclusive Education Status Report for Europe, Brüsszel, 2009, 8. oldal

Cipruson kevés választási lehetőség és választható szakma áll a fiatal fogyatékossgal élő gyermekek rendelkezésére. Hasonlatosan Franciaországhoz, ahol fiatal értelmi fogyatékossgal élők számára nincsenek széleskörű választható szakmai képzések, ha léteznek is, nem felelnek meg sem a minőségi, sem pedig a mennyiségi követelményeknek sem.

Finnországban a hagyományos szakképző iskolák csekély hányada alkalmazza csak az inklúzió gyakorlatát. Az értelmi fogyatékossgal élő fiatalok szakképzése számukra fenntartott szakképző iskolákban történik. Az igény sokkal nagyobb lenne rá, mint amennyi lehetőség van. A finnországi egyes régiókban nagyon egyenetlen a szakképző intézmények eloszlása, amelyek fiatal értelmi fogyatékossgal élők számára is kínálnak lehetőséget.

C. A családok segítése az inkluzív oktatásban

Csaknem minden ország beszámolója alapján a szülőknek bizonyos mértékig van joga a gyermekeiknek szánt iskola kiválasztásához: mainstream, vagy speciális iskolák. Azonban a megkérdezett szülők közül az „iskolaválasztás jogát” sokszor hosszú és nehéz csataként élék meg. A családok ritkán kapnak elegendő információt a lehetséges támogatásokról, amikor gyermekeiket mainstream iskolába szeretnék elhelyezni.

Írországban a Sajátos Nevelési Igényű Személyek Oktatási-Nevelési Törvénye alapján 2004-ben létrehozták a National Council for Special Education (A gyógypedagógiai országos tanácsford.) intézményét, amelynek célja a fogyatékossgal élő gyermekek nevelésének koordinációja²⁸. A National Council for Special Education alkalmazásában állnak a Special Education Needs Organizer (SENOs) szakemberek, akik kapcsolatot teremtenek a szülőkkel a saját szakterületükön. Míg a szakemberek helyi információs pontoknak számítanak a szülők számára, az ő feladatuk az is, hogy eldöntsék milyen támogatást kapjon a gyermek, éppen ezért konfliktushelyzet alakulhat ki emiatt a kettősség miatt. A SENO szakemberei miatt a szülők többször aggodalmukat fejezték ki, mert úgy gondolják, hogy nem pártatlanok a támogatások megítélésékor. Aggodalomra továbbá az is adhat okot, hogy a fellebbezési eljárás Írországban nem független eljárás.

A szülőknek Szlovákiában és Csehországban is döntési joguk van az iskolaválasztást illetően: mainstream iskolákban, vagy speciális osztályok mainstream iskolákban, vagy Speciális Nevelési Igényűek Centrumával együttműködő speciális iskolákban helyezték-e el a gyermekeiket. A centrum ajánlásokat és pedagógiai diagnózist fogalmaz meg, amely a beiskolázás elengedhetetlen feltétele. Ugyanakkor az iskola igazgatója dönti el, hogy befogad, vagy nem fogad be egy értelmi fogyatékossgal élő gyermeket az intézményébe, aki az iskola feltételeit figyelembe véve ennek megfelelően dönt. Ha egy gyermeket visszautasít az iskola, a szülőket tájékoztatni kell a döntés okáról. A döntést megfellebbezni a szülőnek jogi úton nincs is lehetősége. A szlovák beszámoló kitér arra is, hogy a Speciális Nevelési Igényű

²⁸Nemzeti beszámoló, Írország, 6. oldal

Személyek Centruma együttműködik a speciális iskolákkal. Ennek következtében a fellebbezési lehetőség is további aggodalom alapját képezi, hiszen nincs fellebbezési joga a szülőknek.

Végezetül Görögországban ami a súlyos halmozott fogyatékossgal élő gyermekeket érinti, speciális iskolába iskolázzák be őket, semmi esélyük nincs a mainstream iskolába való integrációra. A megkérdezett szülők úgy vélik, hogy a speciális iskolai egységek nem tekinthetők nevelési, vagy szakképző intézményeknek, inkább „gyermekmegőrzőnek”. Ennek következtében sok gyermek számára a szülők magántanárokat fizetnek meg, hogy különórákat tartsanak.

Számos ország szakértői beszámoltak arról is, hogy a vidéki településeken az oktatási lehetőségek igen korlátozottak. Lettorszában a vidéki családok esetében a szegényebb szülők lehetőségeit korlátozza, ha nagy távolságokat kell megtenniük a megfelelő nevelési intézményig. Sok esetben ezeket a gyermekeket bentlakásos iskolákban, családjuktól messze taníttatják. Mindemellett sok vidéki gyermek magántanulói státuszban otthon van. Ezek a gyermekek nem részesülnek megfelelő oktatásban, vagy egyáltalán részesülnek benne.

D. A minőségi oktatást előmozdító források

Azokban az esetekben, ahol „ad-hoc” jellegű sikerekkel találkozunk az oktatásban, sokszor az iskolai vezetőnek, vagy tanárnak köszönhető az inklúzió megvalósítása, gyakran források és támogatások nélkül.

Minden ország beszámolója szerint legtöbbször a gyerekeket a mainstream oktatásban a segítő személyzet tanítja és nem képzett tanárok. Az általános iskolai tanítók-tanárok a képzésük során nem kapnak elegendő felkészítést és „váratlanul” nagy létszámú osztállyal találják szemben magukat és nehéz úgy egyéni segítséget nyújtani az osztályban, ha nincs elegendő anyagi háttér ahhoz, hogy más szakmák képviselőit is bevonjuk a munkába (Portugália).

Írorszában a gyógypedagógiai asszisztensek (SNA) hivatalos munkaköri leírásában nem szerepel a nevelési feladattevékenység. A gyermek iskolai fejlesztése nem kifejezetten a gyógypedagógiai asszisztens szerepe, mégis ha átvállalja a szerepet, akkor a szülők tapasztalatai szerint a gyermek fejlődését szolgálja, és annak nagy hasznát veszik. Sok szülő vélekedik úgy, hogy a gyermekük nem tudott volna a mainstream oktatásban részt venni a gyógypedagógiai asszisztens segítségével.

Franciaországban számos esetben a gyermekeket elutasítják egy-egy iskolából, amennyiben az intézmény nem rendelkezik gyógypedagógiai asszisztenssel. 2010-ben az UNAPEI adatai szerint 4213 gyermek várt iskolai elhelyezésre amiatt, mert az intézményben hiányzott az alkalmazott gyógypedagógiai asszisztens. Ezzel egyidőben a gyógypedagógiai asszisztensek nem kapnak megfelelő képzést és bizonytalan szerződéseik vannak, amely nagy fluktuációt eredményez.

Az iskolákkal párhuzamban működő speciális szolgáltatásokat nyújtó intézmények nem tudják megfelelő színvonalon támogatni a mainstream iskolákban megvalósuló nevelést-oktatást.

S végezetül Olaszország beszámolójában olvashatjuk, hogy 1977-ben megszűntek a speciális szegregáló iskolák, mégis a sajátos nevelési igényű tanulók sokszor szegregálódnak a csoporttól és elkülönítik őket, ahol egyénileg folytathatják a tanulási tevékenységüket, „újból létrehozva” így a speciális osztályokat.

A leggyakrabban visszatérő – a szakértők által is megfigyelt- tény, hogy a pénzügyi forrásokat inkább a szegregált oktatás fenntartására fordítják, mintsem az inkluzív oktatás támogatására. Bulgária esetében a normatíva, az egy gyermekre jutó támogatás háromszor magasabb, mint a mainstream iskolákban.

A “Gyógypedagógiai oktatás minősége” című ausztriai kutatás kérdőíves felmérése nyomán a mainstream iskoláztatás minősége kérdőjeleződött meg. A megkérdezettek véleménye szerint az iskolák sem rendelkeznek elegendő kompetenciával. Továbbá szegényes általános feltételek, kérdéses forrás menedzsment (az integrációra fordítandó összegek egy részének felhasználása) és nem megfelelő iskolai körülmények a középfokú oktatásban (az integrált osztályok a gyengébben teljesítő tanulók gyűjtőhelyei).

Spanyolországban annak ellenére, hogy nagy lépések történtek az értelmi fogyatékosokkal élő tanulók inklúziója irányába, nehézségek adódnak, különösen a szakképzés terén²⁹. A spanyol beszámoló szerint a nehézségek nem abból adódnak, hogy hiányozna a befogadó attitűd, hanem a támogatás különböző fajtáinak hiányából fakadnak, mint például folyamatos továbbképzés, pszichopedagógiai tanácsadás, tanároknak, pedagógiai asszisztenseknek, személyi segítőknek, abban, hogy önállóbb életet élhessenek, szakemberek és szolgáltatások között a koordináció megfelelő legyen stb.

Végezetül újabb politikai döntések befolyásolták a gazdasági világválság idején az inkluzív oktatás felé vezető utat. Írországban és Lettországban példákat is találunk rá. Az írországi *Sajátos nevelési igényű személyek közoktatási törvénye*³⁰ kimondja, hogy fogyatékosokkal élő tanulóknak inkluzív oktatási környezetben kell lenniük, ugyanis a fogyatékosokkal élő személyeknek ugyanolyan joguk van az oktatáshoz, mint társaiknak. Mindemellett 2008 októberében a törvény (EPSEN) végrehajtását határozatlan időre anyagi okokból felfüggesztették³¹. A kulcsfontosságú rendelkezéseket nem hajtják végre, a leginkább az Egyén fejlesztési tervet.

Lettországban az adatok és a Minisztérium adatszolgáltatása szerint 2005 óta a mainstream iskolákban növekedett az integrált gyermekek száma, a válság aláásta az ez irányú törekvéseket. 2008-2009-es években gyors esés következett be mind az iskolák száma, tanulólétszám és tanárok létszáma esetében.

---

²⁹Red Book of Education by the NGO *Independent Life Forum* <http://www.forovidaindependiente.org/node/225>

³⁰ EPSEN: Education for Persons with Special Educational Needs Act 2004

³¹ Írország, Beszámoló, 6. oldal

E. Az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek lehetőségei az oktatási rendszerben

Számos nemzeti beszámolóban említésre került a sajátos nevelési igényű gyermekek következetlen iskolai rendszerének eredménye, hogy az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek iskolai karrierje állandóan megtörik. A nem elegendő szakmai és anyagi támogatás ezeket a gyermekeket ide-oda tologatja a mainstream és a speciális iskolák között. A többi tanulóval ellentétben az értelmi fogyatékossgal élő tanulók iskolai életútjában folyamatos törések vannak, melynek összetevői: szakképzésben csekély a hozzáférés, a képzések közötti átmeneti időszakokban hiányzik a támogatás.

Például Ausztriában az iskolai életúton történt állandó megszakítást a következőképpen írják le: *„a szülőnek joga van eldönteni, hogy általános, vagy speciális általános iskolában taníttatja gyermekét. Egyébként az integrált oktatást az általános iskola alsó tagozatában, felső tagozatban, és kevés esetben, középiskolában is megvalósítják, 9. osztályt követően ritkán. Nincs jogi rendelkezés arról, hogy 9. osztályt követően is kellene mainstream integrációnak lennie. Ennek következtében az értelmi fogyatékossgal élő tanulók visszakerülnek a speciális oktatásba. Az emelt szintű középiskolai tanulmányokból teljesen kirekesztődnek.”*

Ehhez hasonlóan Litvániában - a családokkal felvett esettanulmányok szerint – is felvették általános iskolákba az értelmi fogyatékossgal élő gyermekeket. Ugyanakkor a szülők kénytelenek voltak speciális iskolába vinni a gyerekeket, mert a magukat épnek valló szülők nem voltak toleránsak a gyerekekkel kapcsolatban, a tanárok pedig nem voltak képesek a sajátos nevelési igényű gyermekekkel mit kezdeni a gyakorlatban.

Az általános és középiskolai szintek közötti átmenet szintén problematikus. Franciaországban az értelmi fogyatékos tanulók 55%-a kiesik az iskolarendszertől az általános és középiskolai szint között (összehasonlítva a nem fogyatékos tanulók 17%-val). Cipruson a rendszer sebezhetősége a koordináció hiányában, valamint az általános és középiskola közötti átmenet közös meghatározásában rejlik. Hasonló a helyzet Írországban is, ahol nem kerülnek át a tanulók és támogatásaik automatikusan az általános iskolából középiskolába. Az esettanulmányok szerint számottevő rész van aközött, amikor a tanuló elhagyja az általános iskolát és nagy nehezen átkerül egy másik rendszerbe.

Görögországban a szülőknek nem volt döntési joguk a normál tantervű és speciális iskolák között. Néhány gyermek az általános iskolai alsó tagozatban tanult, miután a szülők komoly erőfeszítéseket tettek annak érdekében, hogy integráltan tanulhassanak gyermekeik. Ennek ellenére a középiskolában speciális iskolába irányították át őket, mivel szakképzett személyzet és integráló osztályok nem álltak rendelkezésre³².

Az Egyesült Királyságbeli beszámoló alapján: „Az átmenet a két iskolatípus között minden gyermek és szülő számára kulcsfontosságú kérdés. Mielőtt a diák elhagyná iskoláját az iskolák nem készülnek fel erre a feladatra. Ennek következményeképpen a fiatalok nem tudnak

³² Nemzeti beszámoló, Görögország, 8. oldal

elhelyezkedni a munkaerőpiacon, nem tudnak továbbképzésben részt venni amellyel a társadalmi beilleszkedésük biztosítva lenne.³³

Mialatt nagy elhivatottság létezik az inklúzió irányába Spanyolországban, ezzel egyidőben nagymértékű kiűbrándultság és növekvő frusztráció jellemzi a helyzetet. Értelmi fogyatékossgal élő gyermekek szülei így számolnak be³⁴: „A létező akadályok egyike a „normáltanervű” és „speciális iskolák” közötti viszony, amit legjobban egy közlekedőedénnyel szimbolizálhatunk.” Minél lassabbak az innovációs folyamatok az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek iskolai beilleszkedése érdekében, annál kisebb sikere lesz a családok számára az integrációnak és a tanulók sem tudnak majd minőségi szociális kapcsolatokat ápolni. Ebben a kontextusban a speciális általános iskolák rövidtávon kielégítik a szociális szükségleteket és csökkentik a nyomást az általános iskolákon. Ugyanazon okból kifolyólag az iskoláknak nem áll érdekükben siettetni az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek inklúzióját.

Manapság nagyon sok esetben az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek iskolai életútja folyamatosan megszakad, a sorozatos iskolaváltás és az őket ért negatív hatások befolyásolják a szociális és személyiségfejlődésüket.

VII. Egészségügy

Egyezmény a gyermek jogairól- 23.cikk

2. Az Egyezményben részes államok elismerik a fogyatékos gyermeknek a különleges gondozáshoz való jogát, és a rendelkezésükre álló forrásoktól függő mértékben, az előírt feltételeknek megfelelő fogyatékos gyermeknek és eltartóinak, kérelemre, a gyermek állapotához és szülei vagy gondviselői helyzetéhez alkalmazkodó segítséget biztosítanak.

24.cikk

1. Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermeknek a lehető legjobb egészségi állapothoz való jogát, valamint, hogy orvosi ellátásban és gyógyító-nevelésben részesülhessen. Erőfeszítéseket tesznek annak biztosítására, hogy egyetlen gyermek se legyen megfosztva az ezeknek a szolgáltatásoknak az igénybe vételére irányuló jogától.(...)

³³ ENABLE, Response to UNCRC Concluding Observations, 2009.

³⁴ Country Report, Spain, page 12.

A. Az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek hozzáférése az egészségügyi ellátáshoz

A vizsgált országok állami jogszabályai szerint minden gyermeknek teljes hozzáférése van az egészségügyi szolgáltatásokhoz, diszkrimináció mentesen. A szakértők szerint az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek mindegyikének alanyi jogon jár az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés, így a megelőző szolgáltatásokhoz, (oltások, kontrollvizsgálatok, vizsgálatok) és további egészségügyi szolgáltatásokhoz is hozzáférnek, amelyeket a társadalombiztosítás fedez. Értelmi fogyatékossgal élő gyermekek számára általános egészségügyi szolgáltatásokhoz ingyenesen férhetnek hozzá. A UNICEF beszámolója szerint a felzárkózó államokban is hozzáférhetők a rutinvizsgálatok.

Az egészségügy ugyanakkor szintén egy olyan terület, melynek területén nagy eltérések adódnak az Európai Unió országai között. Országok, mint Ausztria, vagy Franciaország, az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek számára magas színvonalú egészségügyi szolgáltatást nyújtanak. Másrészt Bulgáriában már az nagy erőfeszítéseket jelent, hogy minden gyermek az állami egészségbiztosítási rendszerbe kerüljön.

Annak ellenére, hogy minden országban létezik ingyenes egészségügyi szolgáltatás, az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés egyenlőtlen. Abban a helyzetben, amikor az egészségügy általános lefedettsége nagyon alacsony, akkor az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek esetében a szülők vállalják a pénzügyi háttérét. Az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek családjában az egészségügyi szolgáltatások igénybevételével felmerülő költségek így sok esetben szegénységet okoznak. Ezen felül a beszámolók alapján sokszor találkozhatunk fogyatékossgból kifolyó diszkriminációval. Litvániában a szűkös anyagi források miatt a nem fogyatékossgal élő gyermekek sokkal jobb minőségű ellátásban részesülnek, míg értelmi fogyatékos társaikat sok esetben nem megfelelően kezelik. Romániában egy Down-szindrómás, súlyos értelmi fogyatékossgal élő, szívrendellenességben szenvedő fiú édesapja a következőről számolt be:

“A kórházi kezelése ideje alatt az egészségügyi szolgáltatások árai miatt az orvosok lemondtak róla és nem tudta igénybe venni a teljes kezelést.” A bolgár szakértő szerint azonban nem minden személy, így az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek számára sem hozzáférhető az egészségügyi ellátás. Ennek oka az Országos Egészségbiztosítási Pénztár részéről a szolgáltatások korlátozott formában történő kifizetése.

B. Születés előtti diagnosztika

A legtöbb országban biztosítottak a prenatális diagnosztikai vizsgálatok, Románia kivételével minden ország a diagnosztikai lehetőségekről számolt be.

C. Korai diagnózis és fejlesztés

A születés utáni életkorban és a korai fejlesztésben résztvevő gyermekek megkérdezett szülei különböző országokból különböző tapasztalatokról számoltak be. Ennek ellenére a szülők sokszor elégedetlenek, ha nem is a szolgáltatás minőségével, vagy annak hiányával, akkor magával a szolgáltatás igénybevételekor eltöltött várakozási idővel. Az írországi szülői tapasztalatok szerint a gyermekükről történő születés utáni tájékoztatás mindig az aktuális

orvos személyiségétől függ, akivel kapcsolatban vannak inkább, mint egy összehangolt stratégia részeként, beleértve a szülők számára nyújtandó tanácsadást és támogatást.

A Gyermekjogi Bizottság részére benyújtott francia jelentés 2007-ben az Anya és Gyermek Egészségvédelmi Szolgálat³⁵ fontosságát fejezte ki, mely a gyermek hatéves koráig történő egészségügyi ellátásában és a megelőzésben segít. A Szolgálat a hatéves kor alatti gyermekekkel kapcsolatos szociális szolgáltatások ügyében is tevékenykedik, valamint a terhesség ideje alatti vizsgálatokat is végzi. A szülői panaszok nagy része a gyermekükkel kapcsolatos konkrét dolgokat érintő kérdéseket illető információhiányról szól, valamint a gyermeküket érintő sötét jövőképpel kapcsolatosak. Azonban a Korai Fejlesztő Központok viszont a gyermekek hatéves koráig korai felismerést és fejlődési problémák korai diagnózisát szolgálják. Miután megszületett a diagnózis, szakértői teamek foglalkoznak a rehabilitációval és szülői tanácsadással magában a Központban, vagy a család otthonában. A családok nagyra értékelik az ilyen szolgáltatásokat.

A szülők beszámolói alapján az egyik legnagyobb aggodalmat a gyermek születése utáni diagnózis közlése okozza egy görög anyuka elmondása szerint: „ha tudtam volna, nem gondoltam volna, hogy veszett az ügyünk.”³⁶

Egy csehországi édesanya a 2005-ben született Down szindrómás gyermeke születését követő tapasztalatairól beszélt: „Hatször nagyobb esélyem volt értelmi fogyatékossgal élő gyermekre.. Visszautasítottam az amniocentézist, mert tudtam, hogy megsértheti a magzatot. Tudtam, hogy Down Szindrómás gyermekem lesz, mégsem döntöttem úgy, hogy nem vetetem el. A szülés után tudtam, hogy Down-szindrómás a babám, de egyedül hagytak és sokáig nem mondtak semmit, csak másnap reggel. Másnap az orvos jött vizitre és megkérdezte, hogy milyen volt az ebéd és a többi... Majd szárazon megkérdezte, hogy tudom-e hogy Down szindrómás a gyermekem? Megkérdeztem mit várhatunk? Az orvos azt válaszolta, hogy nem tud sok mindent mondani, de a gyermek nem fog normál tantervű iskolába menni és nem fog semmit sem tudni tanulni...” Pár héttel lánya születése után ettől az édesanyától az egészségügyi szolgáltatások igénybevételekor azt várták volna, hogy bűntudata legyen azért, mert nem ment el amniocentézisre. „Megkérdezték miért nem mentem el a vizsgálatra. Minden orvos megkérdezte, hogy tudtam –e arról a terhesség alatt és én azt hazudtam az orvosoknak, hogy nem tudok róla és így nem írták azt rólam a zárójelentésekben, hogy az anya tudja, hogy a gyermek Down- szindrómás.

D. Mentális egészség

A szakértők számos országban a mentális egészségvédelmi szolgáltatások hiányáról számolnak be. Spanyolországban és Olaszországban az egészségügyben a mentálhigiénés szakterület nagyfokú hiánya jelentkezik. Éppen ezért a mentális problémákkal küszködő értelmi fogyatékos gyermekek esetén úgy gondolják, hogy a fogyatékossguk kísérő jelensége és nem kezelik megfelelően. Továbbá, például Lettországban azokat az értelmi fogyatékos

³⁵ Lásd *Troisième et quatrième rapports périodiques de la France au Comité des Droits de l'Enfant*, 2007.szeptember 11.

<http://www.unicef.fr/userfiles/3%20et%204%20emes%20rapports%20periodiques%20de%20la%20France.pdf>

³⁶ Nemzeti beszámoló, Görögország, 12.oldal

gyermeket, akiknek társuló viselkedési problémáik vannak, pszichiátriai klinikákon kezelik annak ellenére, hogy teljesen másra lenne szükségük (pszichológus, pszichoterapeuta).

Bentlakásos iskolákban, gyermekotthonokban a szociális ellátó rendszerekben azok a gyerekek, akik folyamatos viselkedési problémákkal küzdenek, ehhez hasonló helyre kerülhetnek, és ez megfélemlíti a többi gyermeket is.

E. Fogászati ellátás

Az egyik visszatérő probléma értelmi fogyatékos gyermekek esetében a fogászati kezeléseken való részvétel, mivel nehéz velük megértetni az együttműködés fontosságát (Magyarország, Görögország, Ausztria, Írország, Bulgária). Fogászati ellátások különösen azóta jelentenek problémát a fogszabályzó szakorvosoknál, mióta az értelmi fogyatékos gyermekeket teljes altagásban akarják kezelni.

„ A gyermekemnek CP-je van³⁷. Önök el sem tudják képzelni, milyen nehézségekbe ütközött. hogy fogorvost találjunk neki. Senki sem akarta kezelni, azt mondták körülményes...” (Egy édesapa Bulgáriából)

F. Az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek speciális egészségügyi szükségletei

A családok úgy érzik, hogy azok az orvosok, akik értelmi fogyatékossgal élő gyermekekkel dolgoznak, nem kaptak elegendő felkészítést. Ennek eredményeképpen az értelmi fogyatékos gyermekek egészségügyi állapotát az értelmi fogyatékossgal kísértő tüneteinek tudják be és nem ismerik fel a problémát, végül nem is kezelik. Az egészségügyi szakemberek fogyatékossgal területi ismerethiánya, valamint a velük és szüleikkel való kommunikációs készségek, az interakcióba lépés hiánya vezet ahhoz, hogy a kezelés a gyermek kárára fog válni.

A gyermek számos országban nem a folyamat középpontjában áll, a vizsgálatok a klinikai szükségletek kielégítésére törekszenek, az inkluzív szociális támogatások helyett (Írország). A szülők, amikor információt kell begyűjteniük egy ügyben kölcsönösen, egymást segítik. Az egészségügyi ellátás formáiról a szülőszervezetek által szervezett szülői találkozók során informálisan tudakozódnak egymástól. Franciaországban és Csehországban szülői kerekasztal beszélgetéseken volt szó arról amilyen lépéseket tenni kell és az ötletekről, hogyan keressenek olyan szakembert, aki elfogadja a gyermeküket és akinek a hozzáállása megfelelő. A szülők a következő összehasonlítást tették az információ nyújtásával kapcsolatosan: „van egy ún. doktorok fehér könyve és doktorok fekete könyve.”

A szülők egyetértenek abban, hogy az egészségügyi ellátások nyújtása értelmi fogyatékossgal élő gyermeke számára *nem létezik*. A dolgot még bonyolultabbá teszi az a tény, hogy az orvosok minimális, illetve nulla empátiával rendelkeznek, amikor szülőkről van szó.

---

³⁷ Cerebral palsy

A szülők számos országból jelezték, hogy nincs elegendő szolgáltatás: Görögország, Csehország, Egyesült Királyság, Franciaország, Finnország. Lehetséges, hogy speciálisan értelmi fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó egészségügyi szakemberek körében hiány van, beleértve a logopédusokat, gyermekorvosokat, és más gyermekekkel foglalkozó szakembereket.

Komplex igényekkel rendelkező személyek³⁸ számára elérhető szolgálatok kifejezetten hiányoznak. Az összetett egészségügyi ellátásra szoruló személyeknek is szükségük van átfogó egészségügyi szolgáltatásokra. Két halmozott fogyatékossgal élő gyermek édesanyja a következő megállapítást tette: „Halmozott sérült gyermekeink esetében sem az orvosok, sem a tanárok nem tudnak nekünk segíteni. Vannak autizmussal foglalkozó szakemberek, látássérültekkel foglalkozó szakemberek, értelmi fogyatékossgal foglalkozó szakemberek, de hol vannak azok a szakemberek, akik ezeket a területeket együttesen tudják és módszertant alapoznak meg? Ez a probléma!”

Az egészségügyi szolgáltatások körüli adminisztratív teher, az elégedetlenség, az értetlenség, és egyre növekvő frusztráció üzenete érezhető a szülők részéről (Lengyelország, Portugália, Spanyolország, Görögország, Románia, Csehország, Hollandia).

Az egészségügyi szolgáltatásokkal kapcsolatban felmerülő adminisztrációs kötelezettségek nagyfokú negatív tartalommal és frusztrációval, valamint demotiváló jellegük van a szülők számára. A szülők a mindennapok során mialatt gondoskodnak gyermekeikről, képességeiket fejlesztik, az egészségügyben dolgozó szakemberek, akik alkalmanként találkoznak velük, ugyanarra a következtetésre jutnak, mint a szülők.

A másik kihívás, amivel szembe kell nézni, az az elégtelen együttműködés, amit az értelmi fogyatékos gyermekek számára nyújtandó egészségügyi szolgáltatások érdekében tesznek. Ez olyan problémákat okozhat, mint például Spanyolországban, ahol a rehabilitációs tevékenység sokszor megkétszereződik, pl logopédiai szolgáltatás és a szolgáltatásokhoz való hozzáférés azért nem biztosított, mert nem tudnak róla, és nem azért mert nincs. Általában a család, az anyák az irányítói azoknak a folyamatoknak, beavatkozásoknak, amelyekre értelmi fogyatékossgal élő gyermekeiknek szükségük van³⁹.

---

³⁸ Country Report, Greece, page 12: refusal of the hospital to perform heart surgery on a 14 year old with intellectual disability due to behavioural problems.

³⁹ Nemzeti beszámoló, Spanyolország, 14. oldal

Esettanulmány az Egyesült Királyságból: Szülők beszámolója a kórházakról

Amikor 9 éves kislányom, D. meghalt, az orvos azt mondta a kórházban: "Ez olyan, mint elveszíteni egy gyermeket. Mit gondolt az én csodálatos kislányomról? A legjobb legvidámabb kislány volt a világon. D. olyan nagyon keményen próbálkozott az életben, ő csak örömet szeretett volna szerezni embereknek és mosolyt csalni az arcukra. De amikor D-nek segítségre volt szüksége, akkor nagyot csalódott. Egy napon D-nek kórházba kellett mennie, mert fájt a foga. 3 héttel később meghalt. Az alatt a 3 hét alatt, amíg D. kórházban volt, semmilyen tervet nem készítettek az életének a megmentésére. Három héten keresztül ki be jártunk a kórházból és az alatt a három hét alatt egyszer sem mondták, hogy nagyon beteg volt, sőt azt sem, hogy az élete veszélyben volt. Borzalmas volt, Azt mondták, hogy ne aggódjunk. Miután D. elment, rájöttünk, hogy a szakemberek teljesen tisztában voltak azzal, hogy D. élete veszélyben volt. Nem próbálták megmenteni az életét, csak megjegyezték, hogy rosszabbodik az állapota. Ez nem volt véletlen és az sem, hogy nem tudták milyen beteg. Azt mondták nekünk, hogy "rosszul ítélték meg az életminőségét".

VIII. A jogok és a társadalmi részvétel előmozdítása és a diszkrimináció elleni küzdelem

Egyezmény a gyermek jogairól- 2.cikk

1. Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják és biztosítják a joghatóságuk alá tartozó gyermekek számára az Egyezményben lefektetett jogokat minden megkülönböztetés, nevezetesen a gyermeknek vagy szüleinek vagy törvényes képviselőjének faja, színe, neme, nyelve, vallása, politikai vagy más véleménye, nemzeti, nemzetiségi vagy társadalmi származása, vagyoni helyzete, cselekvőképzetlensége, születési vagy egyéb helyzete szerinti különbségtétel nélkül.

12.cikk

1. Az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét; a gyermek véleményét figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni.

2. Ebből a célból nevezetesen lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.

A. A diszkrimináció elleni küzdelem

A hátrányos megkülönböztetés elleni általános rendelkezések a beszámoló országok szerint az alkotmányos rendelkezésekben, vagy antidiszkriminációs törvényekben fellelhetők⁴⁰, de gyakran azokat nem követik esélyegyenlőségi törekvések, és az azok érdekében tett lépések. Legtöbbször marad az elvi nyilatkozatok szintjén. Számos ország alkotmányában szerepelnek az antidiszkriminációs szabályok, amelyek kifejezetten kiterjednek a fogyatékossgal élő személyekre. (Németország, Ausztria, Portugália, Finnország, Szlovénia)⁴¹. A fogyatékossg, mint a megkülönböztetés indoka nem szerepel a belga, észt, francia, görög, magyar, holland, lengyel és cseh alkotmányokban. A felsorolt országok bíróságainak döntései szerint a fogyatékossg miatti diszkriminációt lefedik a rendelkezések.

Bár nagyon kevés elérhető adat van az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek ellen elkövetett diszkriminációról, a most összegyűjtött és további kutatásokban fellelhető esettanulmányok szerint a diszkriminatív esetek még mindig gyakoriak.

Az Egyesült Királyság Gyermejjogi Bizottság felé küldött 2007-es beszámolója alapján a sajátos nevelési igényű gyermekek 55%-a tapasztalt már hátrányos megkülönböztetést a fogyatékossgából kifolyólag⁴². A francia beszámoló szerint az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek 2/5-e szenved diszkrimináció miatt. A fiatal értelmi fogyatékossgal élő gyermekek 89%-a panaszkodott sértő megjegyzésekről, és rossz viccekről. 44%-uk a perifériára szorult, 29 százalékukkal méltatlanul bántak és 5%-uk nem tudta érvényesíteni a jogait⁴³.

A diszkrimináció nem csak az értelmi fogyatékossgal élő gyermekeket érinti, hanem a családjaikat is, akik a diszkrimináció áldozatai. A szakértők számtalan mindennapos diszkrimináló esetről számoltak be. Az egyik konkrét eset például Portugáliában történt, mégpedig a gyermeken látható jelei voltak a Down-szindrómának és kiderült, hogy úgy akadályozzák meg, hogy a társadalom teljes jogú tagjaiként vegyenek részt, hogy a szülőkhöz beszélnek, amikor egy étteremben vannak, és a gyermektől kérdeznék valamit.

A diszkrimináció sok esetben a közösségben történik, különösen az iskolákban, mégpedig szülők és más gyermekek által. A tanulók az informális tanulás lehetőségét értelmi fogyatékossgal élő gyermekekkel gyakran megtagadják. Pedig ezek a kapcsolatok felfedezéseket, fejlődést és véleményalakítást jelentenek számukra, csakúgy, mint minden más gyermek számára. Sajnálatos, hogy ritkák és korlátozott mértékben vannak kifejezetten a

---

⁴⁰ For an overview of Anti-discrimination legislation and the grounds covered by the related legislation, the reader can go to the thematic publication of the European Network of Legal Experts in the non-discrimination field *Developing anti-discrimination law in Europe: The 27 Member States compared (2009)* available at http://ec.europa.eu/justice/discrimination/document/index_en.htm#h2-7

⁴¹ Council of Europe, Prof. Dr. Heinz-Dietrich Steinmeyer, *Legislation to counter discrimination against persons with disabilities*, 2nd edition, 2003, Council of Europe Publishing, 32-33. oldal

⁴² Nemzeti beszámoló, Egyesült Királyság, 14. oldal

⁴³ Gérard BOUVIER and Xavier NIEL, *Les discriminations liées au handicap et à la santé*, Insee première no 1318, Insee, July 2010.

fogyatékossgal élő fiatal tanulók részére tervezett projektek és programok⁴⁴. Fogyatékossgal élő gyermekek számára nagyon kevés lehetőséget ajánlanak fel a tanulás, szabadidő, sport klubokban és csoportok tagjaiként való részvétel terén. Feltehetően ez egy alapvető előítélet, információkhoz, helyszínekhez való hozzá nem férés következménye és az, hogy ezeket a gyerekeket egyszerűen nem veszik számításba.

Az egyik olyan terület, ahol a megkérdezett családok és gyermekek a legjobban érezték a megkülönböztetést, az az iskolai szintér, sportok és szabadidős tevékenység. Nem is ritka azon esetek köre, amikor a fogyatékossgal élő gyermekeket az iskolák nem tudták osztálykirándulásra, vagy más kulturális eseményekre elvinni, mert a helyszínek, helyek nem voltak akadálymentesítettek, vagy a munkaerőhiány miatt, annak ellenére, hogy az iskolai program része volt az integráció.

Egy cseh édesanya, két fogyatékos gyermekkel a következőképpen mesélte el a történeteket: "Az osztály kirándulni ment a természetbe, és minden gyermeket elvittek magukkal, kivéve a fogyatékos gyermekeket, mondván nem akartak kockáztatni a nevelők. Kétszer történt ez meg velem, és két gyermekem van ugyanabban az iskolában. Egyik mehetett az másik otthon maradt. Ez nem csak velem történt meg, hanem más szülőkkel is, akiknek ugyanúgy két gyermeke járt az iskolába. Tudom ez nem a tanár kötelessége, de amikor nem is nagy az osztálylétszám, akkor is megteszik, hogy nem viszik el... Én úgy gondolom ez diszkrimináció. A lányom él hal az iskoláért és nagyon nehéz volt ezt elviselnie."

Az értelmi és halmozottan sérült gyermekek által tapasztalt megkülönböztetés a családjaikra is kihat. Csehországból egy édesanya számolt be a következőképpen a hátrányos megkülönböztetésről, melynek sok gyermek az áldozata: *„Hogy én mit értek diszkrimináció alatt? A fiamért du 2-3 óra körül mehetek az iskolába, a lányomat kiadják du. fél egykor. Az iskolának kellene délutáni foglalkozásokat tartani, mint már tanulók iskolák esetében.”*

A spanyol és olasz beszámolók a következő jelenséget említik a többszörös diszkrimináció esetén. A bevándorlással a gyermekek új veszélyeztetett csoportja jelent meg, így többszörösen lettek a lehetséges diszkrimináció áldozatai. A bevándorló családokból származó értelmi fogyatékossgal élő gyermekek a fogyatékossgal foglalkozó érdekvédelmi szervezetek számára nagy kihívást jelentenek, és vizsgálatokat végeznek annak érdekében, hogy fejlesztési terveket készítsenek ezeknek a gyermekeknek is.

B. Az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek jogai érvényesülésének és társadalmi részvételének elősegítése

Az értelmi fogyatékossgal élő gyermekeknek ritkán van lehetőségük, vagy szinte kizárt a társadalmi részvételük. Hatalmas akadályok vannak előttük a tévhit a társadalmi és közösségi előítéletek miatt. Amit az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek mondanak, azt nem tartják hitelesnek és nem veszik őket komolyan. Erősen gyökerező előítéletek vannak ezekről a gyerekekről. Azokban az országokban, ahol jelentős előrelépések történtek a

⁴⁴ UNICEF, Promoting the rights of children with disabilities, Innocenti Digest n°13, 2007, 21. oldal

gyermek társadalmi részvételében, sokszor a fogyatékossgal élő gyermekeket nem veszik figyelembe, az értelmi fogyatékos gyermekeket pedig egyáltalán nem.

Csak Írország számolt be a Gyermejjogi Ombudsman hivatalának részéről, egy fiatalokból álló tanácsadó testületről, melynek értelmi fogyatékos gyermek is tagja volt.

Ráadásul a „Comhairle na nÓg”-ot (Ifjúsági Tanács-ford.) a Nemzeti Gyermejjstratégia részeként 2002-ben alapították meg. Az Ifjúsági Tanács kidolgozott egy társadalmi részvételre vonatkozó jó gyakorlatot, mely szerint a hangjukat ritkán hallató fiatalok számára új lehetőség adódik, mellyel be tudnak vonódni a döntéshozás folyamatába. Fórumot hoztak létre gyermekeknek és fiataloknak, akik így helyi és országos témákban is megszólalhatnak. Fiatal, fogyatékossgal élő személyek is tagjai a Tanácsnak. Görögországban is van ettől az évtől kezdve fogyatékossgal élő tagja az ombudsmani Fiatal Tanácsadó Testületnek.

Más országok esetében nem számoltak be, vagy csak negatív tapasztalatokról a társadalmi részvételt illetően. Az Egyesült Királyságban bizonyítékot találtak arra, hogy az értelmi fogyatékos gyermekek más gyermekek számára nyitott lehetőségtől el voltak zárva⁴⁵. A helyi hatóságoknak a 2004.évi Gyermejjjogi törvény szerint a gyermekekkel kapcsolatos tervek kialakításában konzultálniuk kellett volna fogyatékos gyermekekkel⁴⁶. Továbbá a kormányzat nem készített könnyen érthető verziót sem a konzultációkról, ennek ellenére kiderült, hogy ez lenne a helyes út⁴⁷.

JÓ GYAKORLAT:

Wales-ben a Mencap Cymru szervezet 15-25 év közötti értelmi fogyatékos gyermekek számára projektet tervezett a társadalmi részvétel érdekében. Ez a program demonstrálja azt, hogy lehetséges a társadalmi tudatosság formálása az értelmi fogyatékos gyermekek részéről is, helyi és országos politikai folyamatokban, például egy petíció kidolgozásában. Partners In Politics, (Partnerek a politikában-ford.) Mencap Cymru

Ebben a tanulmányban arra is kitérünk, hogy a gyermekeket érintő döntésekben milyen módon vehetnek részt a gyermekek, illetve az értelmi fogyatékos gyermekek. Finnországban 2005-ben alapították a gyermejjjogi ombudsman hivatalát. Egy nyilvános vita eredményeként főleg a gyermekek társadalmi részvételével kapcsolatban felszólalhatnak saját ügyekben és hallathatják hangjukat. Egy új kerettörvényt javasoltak abból a célból, hogy a gyermekek és fiatalok véleményét feltérképezzék abból a célból, hogy segítsék őket. Az új törvény kötelezné az államot és a helyi hatóságokat, hogy a gyermekeket érintő döntésekkel kapcsolatos véleményüket kinyilváníthassák. (pl, oktatási-nevelési intézményekkel kapcsolatos intézkedések, szabadidős lehetőségek, szolgáltatások fogyatékossgal élők számára⁴⁸). A Finn Értelmi Fogyatékossgal Élők Szövetsége nem tud olyan helyi hatóságot, ahol

⁴⁵ Egyesült Királyság, Beszámoló,17.oldal

⁴⁶ Every Disabled Child Matters, *Off the Radar how local authority plans fail disabled children*, 2007, available at http://www.ncb.org.uk/edcm/edcm_offtheradar_fullreport.pdf

⁴⁷ Gregory W., *Let's make it accessible – Improving government information for disabled people*, Department for Education and Employment, COI Communications; London, 2001.

⁴⁸ Yearbook of the Ombudsman for Children, 2010. Office of the Ombudsman for Children publications 2010:2.

megkérdeztek volna értelmi fogyatékos gyermekeket és a véleményüket beintegrálták volna a végleges döntésekbe⁴⁹.

Számos kísérletet tettek a gyermekek társadalmi részvételének orvoslására, de sokszor csupán politikai kirakatrendezésnek voltak tanúi, mint például Lengyelországban, ahol minden évben a nemzetközi gyereknapon a fiatalok tanácskozását tartják a lengyel parlament alsóházában. A résztvevő gyerekek és serdülők természetesen érzik ennek a dolgonak a felszínességét (az alternatív jegyzőkönyv ebben a kontextusban említi: látszatintézkedés⁵⁰). A gyakorlatban a gyermekek tanácsának semmilyen hatása nincs a gyermekek és fiatalok helyzetére.

Lengyelországi esettanulmány: J, 5 éves, az édesanya elmondása szerint:

„J. integrált intézménybe jár, de előtte sok problémánk volt az elhelyezéssel. A falunkban nem volt integrált óvoda. A megyénkben volt integrált óvoda, L. városában, de azt mondták, hogy mivel nem vagyunk L. város lakói, ezért nem volt esélyünk az óvodai elhelyezésre.

Így tehát a barátaink lakcímére L. városba jelentkeztem be J nevű gyermekemmel és jogosultak lettünk az óvodai elhelyezésre. Sosem gondoltam volna magamról, hogy ez lesz a megoldás arra, hogy abba a rendkívüli óvodába kerüljön gyermekem. Az irodai asszisztensük azt mondta, hogy számos szülő csinálja ugyanazt, mint én. Azóta J abba az óvodába jár.

Az integrált óvoda csak 14 óráig fogadja a gyerekeket, az egészséges gyermekek 18 óráig is maradhatnak, a fogyatékossgal élőkért 14 órára jönni kell. Ezért van egy bébiszitterük, aki du kettőkor elmegy az oviba a gyermekemért és addig vele van, amíg haza nem érek.

Az integrált óvodában egyébként nem akarták felvenni a hároméves gyermekemet, csak négyéves kor felett veszik fel a fogyatékkal élő gyermekeket. Bementem a polgármesterhez és megkértem, hogy vegyék fel háromévesen a gyermekemet, így a polgármester beleszólása kellett és nem volt kérdéses a felvétele.

⁴⁹ Finnország, beszámoló 17. oldal

⁵⁰ Country Report, Poland, page 19.

IX. Következtetések és ajánlások

Minden országnak megvannak a sajátos körülményei és reformlehetőségei az értelmi fogyatékosokkal élő gyermekek társadalmi részvételének elősegítésében. Ugyanakkor minden országban hasonló akadályokkal találkozhatunk az értelmi fogyatékosokkal élő gyermekek jogainak érvényesítésekor.

A legjelentősebb akadályok a hiányos közösségi alapú szolgáltatások értelmi fogyatékosokkal élő gyermekek és családjaik számára: korai fejlesztési lehetőségek, mainstream iskolák hiánya, kevés szabadidős lehetőség és iskola utáni elfoglaltság közösen a többi gyerekkel. Stigmák, diszkrimináció és az egészségügyi és oktatásban dolgozók körében kevés felkészítés, tréning akadályozza az értelmi fogyatékosokkal élő személyek befogadását. Ahol történtek is előrelépések, a teljes inklúzió még mindig illuzórikus marad, mert a végrehajtás során történt intézkedések nincsenek pontosan meghatározva, ellenőrizve és az anyagi források sem megfelelőek.

Ennélfogva az Inclusion Europe és a Eurochild szervezetek az alábbi ajánlásokat szeretnék tenni a helyi és európai döntéshozók számára:

- **A veszélyeztetett gyermekek helyzetére fordított nagyobb gondosság**

Az Európai Uniónak ratifikálnia kellene a Gyermejjogi Egyezményt annak érdekében, hogy az értelmi fogyatékosokkal élő gyermekek veszélyeztetett helyzetén javítsanak és a jogaikat erősítsék.

A Gyermejjogi Bizottság az értelmi fogyatékosokkal élő gyermekek helyzetét nagyobb mértékben monitorozza:

- Ragaszkodjanak ahhoz, hogy a résztvevő államok kövessék a CRC Bizottság ajánlásait és válaszoljanak, amikor részletes adatok bekéréséről van szó az értelmi fogyatékosokkal élő gyermekek helyzetét illetően.
- A Gyermejjogi Egyezmény végrehajtásáról szóló bizottsági meghallgatás előtt szervezzenek egy tematikus napot az értelmi fogyatékos gyermekek helyzetéről.

- **A fogyatékosokkal élő személyek jogairól szóló egyezmény végrehajtása**

A fogyatékosügyi egyezmény egyre több tagállamban ratifikálják és az EU új lehetőségeket biztosítson a Gyermejjogi Egyezmény végrehajtásához az értelmi fogyatékosokkal élő gyermekek helyzetének figyelembevételével.

Az EU gyermejjogi agendáját végre kell hajtani és frissíteni kell a fogyatékosügyi egyezmény kötelezettségeivel, tekintettel az értelmi fogyatékosokkal élő gyermekekre.

- **EU és nemzeti szinten történő átfogó jogi és szabályozási keretműködés kialakítása az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek érdekében:**
  - speciális rendelkezések a fogyatékossgai alapon történő diszkrimináció ellen és a családok védelme, akik közvetetten részesei a diszkriminációnak.
  - esélyegyenlőségi szabályozások elfogadása, különös tekintettel a súlyos halmozottan sérült gyerekekre, akik a fogyatékossguk szintje miatt a különböző szolgáltatásoktól eleshetnek.
  - ahhoz, hogy konkrét lépéseket tegyünk a szabályozások terén, stratégiákat monitorozzunk, szolgáltatásokat és rendszereket vizsgáljunk a közösségekben, részletes adatgyűjtést kell végezni minden területen.

- **Az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek védelme az abúzzsal, az erőszakkal és a bántalmazással szemben**

A jogaik érvényesülése érdekében szükséges, hogy:

- **Kutatások és bántalmazásos esetek feldolgozása** az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek esetében a szolgáltató szektorban, iskolában, családi környezetben, nagy bentlakásos intézményekben.
- **Értelmi fogyatékossgal élő gyermekek felkészítése** a felnőttekhez viszonyuló személyes kapcsolataik és szexualitás témában, és arra, hogy mit várhatnak el a szakemberektől. Ezeket a témákat szükséges lenne a tantervbe ágyazottan tanítani a mainstream és speciális iskolákban is.
- **Panaszmechanizmusokat építsünk be** a rendszerbe és ésszerű alkalmazkodás figyelembevételével, az értelmi fogyatékossgal élő gyermekekre figyeljünk, akik erőszakos cselekedetek áldozatai lehetnek.
- Azonnali **intézkedéseket** kell hozni, hogy megelőzzük a bentlakásos intézményekben történő abúzzsal és megszüntessük a testi fenyegetést.

Továbbá a megfélemlítést el kell ismerni a bántalmazás egyik elemének a jogrendszerben is, valamint intézkedéseket kell hozni annak érdekében, hogy a lelki világot érintő mindennemű erőszak ellen fellépjünk a gyakorlatban is iskolákban és más gyermekek által látogatott helyeken.

- **Közösségi alapú hozzáférhető szolgáltatásokat kell biztosítani országos szinten beleértve a korai diagnosztikát, korai fejlesztést, átmeneti otthonokat, személyi segítséget.**

A családokat biztosítani kell arról, hogy értelmi fogyatékossgal élő gyermekeik be fognak tudni illeszkedni a társadalomba, lényeges, hogy biztosítsanak számukra iskolán kívüli foglalkozásokat, szabadidős tevékenységeket és mindezt ép társaikkal együtt végezhessek.

Ugyanilyen fontos, hogy felismerjék a személyi segítség fontosságát, ami biztosítja az minőségi univerzális szolgáltatásokat.

- **A közösségi életben való részvétel:**

A deinstitutionalizáció folyamata elkezdődött és mindez a közép- kelet –európai országokban is elterjedőben van. A kormányoknak alternatív közösségi alapú szolgáltatásokat kell kidolgozniuk, meg kell állítaniuk a gyermekek nagy létszámú intézményekben való elhelyezését, támogatni kell az értelmi fogyatékos gyermekek örökbefogadását, a szakembereket az élethosszig tartó tanulás irányába kell felkészíteni, önállóságot és önellátást kell tanítaniuk azok számára, akik intézményben éltek. A kormányoknak **sztenderdekett kell létrehozniuk az alternatív családi támogatásokra**, és a szolgáltatások minőségét újra és újra értékelni. Ezek a lépések teszik a deinstitutionalizációt eredményessé. Nagyon sok esetben a fogyatékossgal élő gyermekek maradnak ki a szükséges támogató szolgáltatásokból, vagy térnek haza megfelelő támogatás nélkül. Nagyon sok helyen a gyermekeket hosszú időre helyezik el „családi mintájú” lakóotthonokban és sokszor ugyanazzal a szakember gárdával és ugyanabban a rendszerben maradnak. Ez nem segíti elő az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek életminőségének fejlesztését.

A közösségi alapú szolgáltatásokra szükség van azért, hogy a lehetséges erőszakot a kimerült család tagjai részéről megelőzzék.

- **Az inkluzív nevelés-oktatás elé gördülő akadályok rendszerszerű megszüntetése**

- követelménnyé tenni azt, hogy minden tanítónak és óvónőnek legyen képzettsége az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek nevelésére-oktatására.
- legyenek képzett szakemberek, adaptált módszerek, szakmai anyagok és releváns technológiák, vagy megfelelő intézkedések az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek oktatására a mainstream oktatásban.
- a speciális iskolák és általános iskolák összevonása egyetlenegy rendszerbe.
- be kell vonni a fogyatékossgal élő gyerekeket nevelő szülőket is a gyermekek inkluzív felkészítésébe.
- értelmi fogyatékossgal élő fiatalokat megfelelő szakmai képzésben kell részesíteni, ahhoz, hogy megfelelő döntéseket hozhassanak a jövőjükkel kapcsolatban.
- továbbá személyközpontú tervezési eszközt kell használni annak érdekében, hogy az értelmi fogyatékos tanulókat a tanulás útján tartsuk.

- **Az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés jegyében további szolgáltatásokat kell létrehozni:**

Szükséges, hogy az egészségügyi szolgáltatásokat egyszerűsítsék annak érdekében, hogy értelmi fogyatékossgal élő gyermekek is egész életük során megkapják a számukra szükséges szolgáltatásokat (foglalkozásterápia, pszichológiai megsegítés, speciális tréningek stb.) és a gyakori orvosi ellenőrzést. Emiatt mindent egy helyen lenne jó elintézni, ahol az igényeket kielégítik, és támogatást is nyújtanak.

A kormányzatoknak biztosítaniuk kell az egészségügyi szolgáltatások teljes lefedettségét, a speciális terápiákat is beleértve, amellyel az egyenlő esélyű hozzáférést biztosítják és megelőzik a további egészségügyi komplikációkat.

Végül a kormányoknak garantálniuk kell a különböző egészségügyi szektorok és speciális területek közötti átmenetet, annak érdekében, hogy biztosíthassák az egyenlő esélyű hozzáférést az országban, beleértve az utazó és transzport szolgáltatások kifejlesztését is.

- **Társadalmi tudatformálás az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek érdekében**

- Az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek és családjaik bevonásával szükséges a szélesebb körben végzett tudatformálás, melyet a közösség minden szintjén szükséges véghezvinni, beleértve a szülőket, szakembereket és döntéshozókat.
- A fogyatékossgügy szociális modelljét kell promotálni a kommunikációs szükségletekkel és azok alternatív formáival az egészségügyi dolgozóknál (alapképzés és továbbképzések).
- Az egészségügyi dolgozók számára protokollokat kell kifejleszteni annak érdekében, hogy az értelmi fogyatékos gyermekekkel és szüleikkel megfelelően tudjanak kommunikálni.
- Információs és iskolai kampányokat kell szervezni a családoknak, akik nincsenek tudatában a bántalmazás következményeivel, sem a közösségi helyeken, sem iskolákban van intézményekben.

- **Értelmi fogyatékossgal élő gyermekek és családjaik számára szervezett szolgáltatások rendszerezése**

Korábbi kutatások kimutatták, hogy a különböző szektorok közötti és szektorokon belüli szolgáltatások összhangjának hiánya csak egyik összetevője annak, hogy halmozottan fogyatékos emberek miért rekesztődnek ki a társadalomból⁵¹.

Ez a kutatás azt is kimutatta, hogy a szolgáltatások közötti szervezetlenség, a szakemberképzés hiánya szintén összetevője annak, hogy a halmozottan fogyatékos emberek a társadalomból kirekesztődnek. Ennek következményeképpen a kormányzatoknak egészségügyi területen dolgozók között hálózatot és kommunikációs csatornákat kell létrehozni annak érdekében, hogy az egészségügyi, rehabilitációs és szociális szakterületen dolgozók össze tudjanak kapcsolódni (például olyan „egészség-útlevél”, amely tartalmazza az összes információt a fogyatékossgal élő gyermekről, a vele történő helyes kommunikációról és a szükséges támogatásról). A korai fejlesztést integrálni kell a társadalombiztosítás rendszerébe és az ország egész területére ki kell terjeszteni.

⁵¹ The Specific Risks of Discrimination Against Persons in Situation of Major Dependence or with Complex Needs, Policy recommendations, Volume 1, Inclusion Europe, ZPE (Zentrum für Planung und Evaluation sozialer Dienste) University of Siegen, 2008, pages 11-12.

- **Olyan együttműködés létrehozása, amely az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek és családjaik számára biztosítja a folyamatos konzultációt és így befolyásolják a jogszabályozást is.**
  - A gyermekekről való folyamatos konzultáció a családokkal a gyermek életkorától függetlenül bármely életkorban.
  - Legyenek olyan mainstream lehetőségek, melyek biztosítják az értelmi fogyatékossgal élő gyerekeket bevonják minden programba és szabályozásba a releváns szektorokkal kapcsolatban.
  - Önérvényesítő tréningek és aktív állampolgárság beépítése az iskolai tantervekbe.
  - Támogassák az iskolai, a lakóotthoni diáktanácsok létrehozását az értelmi fogyatékossgal élő tanulók bevonásával, abból a célból, hogy a szükségleteiket kielégítsék és jogaikat érvényesíthessék.
  - Tanítsanak kulcsszemélyeket kommunikációs módszerek és speciális önérvényesítő módszerekre annak érdekében, hogy a súlyos és halmozottan sérült gyermekek szükségleteit is megértsék.

Végül, de nem utolsósorban az Inclusion Europe és az Eurochild szervezetek együttműködésre buzdítanak az európai, országos és helyi szinteken működő szülőszervezetekkel, és az értelmi fogyatékossgal élők érdekvédelmi szervezeteivel.

Az ezeken a területeken működő partnerségek, melyek a Gyermejjogi Egyezmény és a Fogyatékossgal élő személyek jogáról szóló Egyezmény jegyében tevékenykednek, alapvető céljuk, hogy a "láthatatlan" gyermekcsoport jogait érvényesítsék.

A Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló Egyezmény ratifikálása a civil szféra felelősségét hangsúlyozza a tagállamokra gyakorolt nyomásban annak érdekében, hogy az Egyezményt és a Gyermejjogi Egyezményt együttesen hajtsák végre az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek érdekében.

X. Irodalomjegyzék

A résztvevő országok beszámolóit az alábbi weboldalon olvashatók: Ausztria, Belgium, Bulgária, Ciprus, Csehország, Észtország, Finnország, Görögország, Magyarország, Írország, Olaszország, Lettország, Litvánia, Hollandia, Lengyelország, Portugália, Románia, Szlovákia, Szlovénia, Spanyolország, Egyesült Királyság: <http://www.childrights4all.eu/>

A Gyermek Jogairól Szóló Egyezmény bizottsági beszámolóit elérhetők itt: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/sessions.htm>

A Gyermek Jogairól Szóló Egyezmény civil szervezetek által elkészített alternatív beszámolóit elérhetők itt: <http://www.crin.org/Alternative-reports/index.asp>

Európa Tanács, Prof. Dr. Heinz-Dietrich Steinmeyer, *Legislation to counter discrimination against persons with disabilities*, Második kiadás, 2003, Európa Tanács Kiadója.

Gyermekjogi Bizottság, General Comment n°9, 2006, CRC/C/GC/9, elérhető: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G07/407/02/PDF/G0740702.pdf?OpenElement>

Gyermekjogi Bizottság, General Comment n°13, 2011, CRC/C/GC/13 http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/CRC.C.GC.13_en.pdf

Gyermekjogi Bizottság: Összefoglaló megállapítások - Bulgária CRC/C/BGR/CO/2, 2008. június elérhető itt: <http://nmd.bg/wp-content/uploads/2009/11/CRC48-Concluding-observations-Bulg-EN.pdf>

Szociális Jogok Európai Bizottsága, Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) v. Bulgária, Complaint No. 41/2007, 2008.június 3. elérhető itt: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/complaints/CC41Merits_en.pdf

Jogi szakértők európai hálózata a diszkrimináció ellenesség területén *Developing anti-discrimination law in Europe: The 27 Member States compared (2009)* elérhető itt: http://ec.europa.eu/justice/discrimination/document/index_en.htm#h2-7

Inclusion Europe, ZPE (Zentrum für Planung und Evaluation sozialer Dienste), University of Siegen, *A súlyos-halmozott fogyatékossgal élő személyekkel szembeni diszkrimináció különös kockázatai*, Jelentés egy európai kutatásról, Első rész: Ajánlások, Brüsszel, 2008,

Inclusion Europe, Jelentés az inkluzív oktatás helyzetéről Európában, Brüsszel, 2009.

Inclusion International, A befogadó oktatás, jobb oktatás minden gyermek számára. Globális jelentés – Az értelmi fogyatékossgal élő emberek és családjaik tapasztalatai az inkluzív oktatásról, 2009.

Az ENSZ Emberi Jogi Főbiztoságának Európai Hivatala, Elfeledett európaiak – elfeledett jogok. Az intézményben élő személyek emberi jogai. 2011.

eurochild

eaphne

Az Európai Bizottság, Foglalkoztatás, szociális ügyek, egyenlő esélyek Főigazgatóság ad-hoc szakértői munkacsoportjának jelentése az intézményi ellátástól a közösségi alapú gondoskodásig, 2009

UNICEF, *Children and Disability in Transition in CEE/CIS and Baltic States*, Innocenti Insight, 2005.

UNICEF, A Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény végrehajtását segítő kézikönyv, *3. javított kiadás (Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child)* 2007.

UNICEF, A fogyatékossgal élő gyermekek jogainak előmozdítása (*Promoting the rights of children with disabilities*), Innocenti Digest n°13, 2007

A Fogyatékossgal Élő Személyek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény, melyet az ENSZ Közgyűlése 61/106 számú határozatával 2006. December 13-án fogadott el és amely 2008, május 3-án lépett hatályba elérhető a következő linken:

<http://www.un.org/disabilities/default.asp?navid=14&pid=150>

A Gyermekek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény, melyet az ENSZ Közgyűlése 44/25 számú határozatával 1989. November 20-án fogadott el, és amely 1990. szeptember 2-án lépett hatályba elérhető a következő linken: <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm>

Inclusion Europe

Az értelmi fogyatékossgal élő emberek és családjaik szervezeteinek európai szövetsége

Az Inclusion Europe egy non-profit szervezet. Az értelmi fogyatékossgal élő emberek és családjaik jogaiért és érdekeiért harcolunk. Tagszervezeteink 39 országában működnek Európa-szerte.

Másokkal azonos alapon, fogyatékossgukra tekintet nélkül joguk van ahhoz, hogy a társadalom tagjai legyenek. Jogokat, nem kegyet szeretnének!

Az Inclusion Europe működésének három fő érdekvédelmi területe a következő:

- Az értelmi fogyatékossgal élő személyek mebrei jogai
- Társadalmi befogadás
- A diszkrimináció elleni küzdelem

Eurochild

Az Eurochild a gyermekek jogainak és jólétének előmozdítását szolgáló szervezetek és magánszemélyek európai hálózata.

A hálózat 2004-ben jött létre és jelenleg 109 rendes, 36 pártoló tagja (associate member) van 35 európai országból.

Víziónk egy olyan Európa, amely elősegíti valamennyi gyermek megfelelő fizikai, értelmi, érzelmi, erkölcsi és lelki fejlődését; egy olyan európai társadalom, melyben a gyermekek jogai, a Gyermekek Jogairól szóló ENSZ Egyezményben foglaltaknak megfelelően, egyetemlegesen érvényesülnek és ahol jogukat a politikusok, a kormányok, a szakemberek, a szülők, a gyámok és a többi gyermek is tiszteletben tartja.

Károly Egyetem, Prága

A Pedagógiai Kar egyike a Károly Egyetem 17 Karának. A Kar Elsődleges célja a pedagógusok és egyéb oktatási szakemberek képzése valamennyi iskolatípus és oktatási rendszer számára. A Kar a humán tudományok, társadalomtudományok, művészet, testnevelés, matematika és a természettudományok terén nyújt képzést.

A Karnak jelenleg 4200 hallgatója van alap- (BA) és mesterképzésben (MA), és további 10.000 hallgatót képez egyéb oktatási programok keretében.

A kiadvány megjelenését az Európai Bizottság DAPHNE III Programja támogatta.

Inclusion Europe

Galleries de la Toison d' Or – Chaussée d' Ixelles, 29 – B-1050 Brussels

Tel. : +32-2-502 28 15 – Fax : +32-2-502 80 10

secretariat@inclusion-europe.org – www.inclusion-europe.org